

การพัฒนาที่เหลื่อมล้ำ-ใครตกเป็นเหยื่อ ? :
ข้อพิจารณาจากมุมมองทางสังคมวิทยาในระดับโลก
Uneven development-who are victimized ? :
a consideration from the global sociology perspective

เชษฐา พวงหัตถ์*

บทคัดย่อ

มีความพยายามที่จะใช้มุมมองแบบมหภาคเพื่ออธิบายว่าอะไรคือสาเหตุของการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นทั่วทั้งโลก บรรดานักทฤษฎีทั้งหลายที่ให้ความสำคัญกับระบบโลก โดยเฉพาะนักทฤษฎีซึ่งสนใจการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่และนักทฤษฎีซึ่งเขียนเรื่องเกี่ยวกับความเป็นชายขอบทางสังคมอันเป็นผลมาจากกระบวนการของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ก็ได้นำเสนอมุมมองที่มีประโยชน์ต่อการอธิบายประเด็นปัญหาข้างต้น มุมมองที่ได้ถูกนำเสนอโดยนักทฤษฎีเหล่านี้ล้วนให้ความสำคัญกับประเด็นอันหนึ่งนั่นก็คือ การแพร่ขยายของความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุนนิยมได้กลายเป็นผู้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์อย่างความเหยื่อมืดด้วยการสังหารประชากรที่ทำการเกษตรและพลังแรงงานจำนวนมากในหลาย ๆ ประเทศ ในหลาย ๆ ภูมิภาค และในหลาย ๆ เมือง ผลลัพธ์ในทางลบเกิดขึ้น เมื่อการยอมรับวิธีการต่าง ๆ ของเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมใหม่ได้ทำให้เกิดการแตกสลายขึ้นในสังคมที่ไร้การบริหารจัดการทางการเมือง ในบทความนี้ ผู้เขียนได้พยายามที่จะทำให้ทฤษฎีระดับมหภาคเหล่านี้ “กลับมามีชีวิตชีวา” ในการนำไปใช้อธิบายคนจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ เหยื่อของความอดอยาก,

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

คนงานในประเทศที่หยุดกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรม, ชาวนายากจน และคนจนเมือง

Abstract

There have been a number of macroscopic attempts to explain why uneven development, or global inequality arises. World system theorists, those interested in the new international division of labour and those who write about social marginality resulting from the process of economic globalization have all provided valuable insights. All three cohere on one central insight, namely, that the spread of capitalist social relations can act like the grim reaper, cutting a swathe of death through the agricultural populations and labour forces-in many countries, regions and cities. This negative outcome is likely when the adoption of neoliberal economic practices is disengaged from the nature of society and the form of political governance. The author, in this article, have sought to make these general theories 'come alive' by discussing four groups –famine victims, workers in the industrializing countries, peasants and the urban poor.

บทนำ

โลกาภิวัตน์ (Globalization) มีผลกระทบที่แตกต่างกันต่อภูมิภาคต่าง ๆ (Regions) ของโลก ดังนั้นเรา จำเป็นต้องทำความเข้าใจว่าการพัฒนาที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน (Uneven Development) เช่นนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร รวมตลอดถึงให้ความสำคัญกับประเด็นเกี่ยวกับวิถีทางที่กลุ่มทางสังคมโดยเฉพาะ 4 กลุ่มได้ถูกทำให้กลายเป็นกลุ่มคนที่เสียเปรียบ หลังจากที่มีตัวแบบต่าง ๆ ที่เป็นทางเลือกสำหรับการพัฒนา (Alternative Models) หมดพลังในการนำไปใช้อธิบาย ระบบเศรษฐกิจที่ถูกขับเคลื่อนโดยตลาด (Market-driven Economies) ได้กลายเป็นระบบที่แพร่ขยายออกไปทั่วทั้งโลก

เพียงระบบเดียว ('The Only Show in Town') ในปัจจุบัน แม้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบนี้ประสบความสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน ทว่าก็ดู เหมือนว่ามันจะทำให้เกิดความแตกต่างกันอย่างมหาศาลในแง่ของรายได้ (Income) และโอกาสต่าง ๆ (Opportunities) ทั้งในระดับภายในประเทศและในระดับระหว่างประเทศ หลายคนยอมรับว่าผลที่เกิดขึ้นนี้เป็นเรื่องธรรมชาติหรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ 'คนจนจะยังคงอยู่กับเราตลอดไป' ('The poor will always be with us.') เป็นคำพูดที่ได้ยินทั่วไปซึ่งสะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องนี้ คนที่สูญเสียในการแข่งขันเพื่อความมั่งคั่ง ได้ถูกมองว่าเป็นคนเกียจคร้านหรือบางทีคนเหล่านี้มีความด้อยกว่าทางชีววิทยา บางครั้งคนจนและคนที่ถูกทำให้เสียเปรียบกลับประณามตนเองในการต้องมีชีวิตอยู่ในสภาวะดังกล่าว

แม้ว่าคนจำนวนมากได้ถูกอบรมป้อน (Socialized) ให้ยอมรับผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องของโชคชะตา แต่สำหรับนักสังคมวิทยานั้น ปัญหาที่นอกจากเป็นเรื่องน่าสนใจแล้ว ยังต้องใช้ความพยายามอย่างหนักเพื่อหาคำตอบ ให้ได้ ทำไมบางคนพ่ายแพ้ แต่บางคนประสบความสำเร็จชนะ ? คนที่สูญเสียสามารถพลิกผันสถานะของตนในลำดับชั้นสูงต่ำนี้ได้หรือไม่ ? มีความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงที่ว่าบางคนประสบความสำเร็จและบางคนพ่ายแพ้หรือไม่ ? เราสามารถพูดว่าการที่บางคนประสบความสำเร็จเนื่องจากว่าบางคนสูญเสียได้หรือไม่ ? เมื่อเป็นเช่นนี้ผลประโยชน์ของคนที่ย่ำรวยและมีอำนาจก็คือการฉ้อโกงไว้ซึ่งความแตกต่างระหว่างความร่ำรวยกับความยากจนใช่หรือไม่ ? หรือว่าผลที่เกิดขึ้นมานี้ อาจเป็นภัยคุกคามในระยะยาวต่อการฉ้อโกงไว้ซึ่งการครอบงำดังกล่าว ? เป็นไปได้หรือไม่ว่าผลประโยชน์สูงสุดของคนที่มีอำนาจก็คือการที่คนจนมีโอกาสยกระดับทางสังคมให้สูงขึ้น และมีมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้น ? การยกระดับสูงขึ้นทางสังคมเป็นความริเริ่มจากข้างบน ตัวอย่างเช่นด้วยการกระทำอันเปี่ยมเมตตาของบรรดานักการเมืองใช่หรือไม่ ? ในทางกลับกันความสำเร็จดังกล่าวต้องมาจากขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทางสังคมและการเมืองของคนระดับรากหญ้าเท่านั้น ?

ในบทความนี้ ผู้เขียนจะเริ่มด้วยการพิจารณาทฤษฎี 2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่สร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้น (Uneven Development) ได้แก่ ทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) และข้อสังเกตเกี่ยวกับการ

แบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ (A New International Division of Labour หรือ NIDL) ที่ได้ถูกนำเสนอในคริสต์ทศวรรษ 1970 หลังจากนั้น เราจะพิจารณาข้อถกเถียงที่ว่าโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นพลังที่ทำให้เกิดสภาวะของการไร้อำนาจ (Powerlessness) และสภาวะของการกลายเป็นชายขอบทางสังคม (Social Marginality) หรือว่าโลกาภิวัตน์เป็นพลังที่ทำให้เกิดความมั่งคั่ง (Wealth) และความสามารถในการหลุดพ้นจากความยากจนของคนจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ? สิ่งที่คุณเขียนจะนำมาพิจารณาในบทความนี้ก็คือ การให้ความสำคัญกับบรรดาคนที่ไม่ได้รับประโยชน์จากโลกาภิวัตน์หรือถ้ามองในแง่ดีก็คือ คนเหล่านี้ยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาและโลกาภิวัตน์อยู่ในขณะนี้ ผู้เขียนจะยกตัวอย่างกรณีศึกษาเกี่ยวกับชะตากรรมของกลุ่มทางสังคม 4 กลุ่ม (ซึ่งในความเป็นจริงคงไม่ได้มีเพียงเท่านั้น) ซึ่งถูกทำให้หมดโอกาสในการมีส่วนร่วมของการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาและโลกาภิวัตน์ ซึ่งได้แก่ เหยื่อของความอดอยาก (Famine Victims), กรรมกรในเขตที่ถูกยกเลิกการผลิตด้านอุตสาหกรรม (Workers in the Deindustrializing Areas) ชาวนายากจน (Peasants) และคนจนเมือง (The Urban Poor)

ทฤษฎีการพัฒนาที่ไม่เสมอภาค (Theories of uneven development)

ในส่วนแรกของบทความนี้ ผู้เขียนจะพิจารณาทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) ซึ่งได้ถูกนำเสนอโดยอิมมานูเอล วอลเลอ์สไธน์ (Immanuel Wallerstein) และทฤษฎีว่าการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ (A New International Division of Labour หรือ NIDL) ซึ่งได้ถูกนำเสนอครั้งแรกโดยนักทฤษฎีสังคมนิยมชาวเยอรมันกลุ่มหนึ่งในคริสต์ทศวรรษ 1970 และคริสต์ทศวรรษ 1980

ทฤษฎีระบบโลก (World system theory)

ในบรรดาทฤษฎีที่ศึกษาเรื่องเดียวกัน ทฤษฎีระบบโลกของวอลเลอริสไทน์ (Wallerstein) [Wallerstein 1974, 1976] มีอิทธิพลทางความคิดมากที่สุด ข้อเสนอของวอลเลอริสไทน์ก็คือว่า ทุนนิยม (Capitalism) [ไม่ใช่รัฐ-ชาติทั้งหลาย (Nation-states)] ได้สถาปนาระเบียบโลก (World Order) ขึ้นมา เนื่องจากตั้งแต่แรกเริ่ม ทุน (Capital) ไม่ได้ให้ความสำคัญกับพรมแดนของชาติ (National Borders) แต่อย่างใด และทุนก็ถูกขับเคลื่อนออกสู่ภายนอกเพื่อแสวงหากำไรระบบโลก (World System) จึงถูกกำหนดโครงสร้างให้ประกอบด้วยชุดของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ 3 กลุ่มได้แก่ ศูนย์กลาง (Core), กึ่งชายขอบ (Semi-periphery) และชายขอบที่พึ่งพิง (Dependent Periphery) กึ่งชายขอบ (Semi-periphery) มีลักษณะที่ไม่ได้เป็นทั้งประเทศที่ก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีหรือร่ำรวยแบบกลุ่มประเทศศูนย์กลาง (Core) และไม่ได้มีลักษณะพึ่งพิง (Dependent) แบบกลุ่มประเทศชายขอบ (Periphery) อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นกันชน (Buffer) ระหว่างกลุ่มประเทศศูนย์กลางและกลุ่มประเทศชายขอบ ซึ่งมีผลทำให้ศักยภาพของการต่อต้านการครอบงำของทุนจากศูนย์กลาง (core capital) ต้องถูกทำให้แบ่งสลาย

การกำหนดให้บางประเทศอยู่ในสถานะของกึ่งชายขอบในลำดับขั้นสูงต่ำแบบนี้ ไม่ได้มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว ดังนั้น การเคลื่อนย้ายสถานะระหว่างทั้ง 3 กลุ่มนี้จึงเกิดขึ้นได้-ดังเช่นกรณีของญี่ปุ่น ซึ่งมีประสบการณ์ของการเปลี่ยนสถานะจากชายขอบ เมื่อก่อนคริสต์ทศวรรษ 1870 ไปอยู่ในสถานะที่เป็นรองในกลุ่มประเทศศูนย์กลางเมื่อคริสต์ทศวรรษ 1970 การเคลื่อนย้ายจากชายขอบไปสู่ศูนย์กลาง ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย ๆ เนื่องจากว่าประเทศศูนย์กลางซึ่งมีบทบาทครอบงำยังคงสามารถใช้การควบคุมของตนเพื่อคงไว้ซึ่งการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน (Unequal Exchange) กล่าวให้ง่ายขึ้นก็คือว่าประเทศศูนย์กลางซึ่งครอบงำในระบบโลกแบบนี้ยังคงผูกขาดควบคุมด้านเทคโนโลยีและตลาดเพื่อปีบราคาประเทศผู้ผลิตสินค้าและบริการที่ส่งเข้ามาใน

กลุ่มประเทศของตนให้ต่ำลงอย่างมาก และในทางกลับกันก็ขายสินค้าและบริการของตนที่ส่งเข้าไปในกลุ่มประเทศขายขอด้วยราคาสูงลิ่ว

อย่างไรก็ดี หากเราลองค่อย ๆ พิจารณาในระดับโลกทั้งหมด ก็ จะเห็น ว่าทุนนิยมได้สถาปนา เศรษฐกิจโลกที่มีลักษณะบูรณาการมากขึ้น โดย เศรษฐกิจโลกถูกครอบงำโดยตรรกะของกำไรและตลาด (Logic of Profit and The Market) เมื่อเป็นเช่นนี้ ผลที่ตามมาคือการทำให้คนจำนวนหนึ่งถูก กีดแยก แยกกระเด็นออกไปอยู่เป็นชายขอบ คนเหล่านี้ได้ถูกทำให้ไร้สมบัติและ ยากจน สาเหตุหลักมาจากการแบ่งงานกันทำในโลก (World Division of Labour) ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาซึ่งวาง พื้นฐานอยู่บนกระบวนการ 2 กระบวนการที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดคือ: (1) การเข้าไปผูกโยงของประเทศต่าง ๆ จำนวนมากขึ้นในตลาดโลก (Global Market) ในฐานะของการถูกกำหนดให้เป็นผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น แร่ พืชพันธุ์ธัญญาหารเขตร้อน สินค้าอุตสาหกรรม รวมตลอดถึงเทคโนโลยี ที่ก้าวหน้า (2) แนวโน้มของทุนที่จะแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุดด้วยการใช้ ความได้เปรียบทางเศรษฐกิจทุกรูปแบบนั้นได้ถูกกำหนดโดยประเทศใด ประเทศหนึ่งด้วยการครอบงำรูปแบบต่าง ๆ ของกระบวนการแรงงานและความ สัมพันธ์ทางชนชั้น (Forms of Labour Process and Class Relations) ตัวอย่างเช่น ถ้าหากยังมีทาส (Slaves) ไพร่ที่ดิน (Serfs) ชาวนาที่เช่าที่ดิน ทำกินโดยจ่ายผลผลิตส่วนหนึ่งเป็นค่าเช่า (Sharecroppers) ชาวนาที่เช่าที่ดิน โดยจ่ายเงินเป็นค่าเช่า (Tenant Farmers) หรือแรงงานไร้ที่ดิน (Landless Labours) อยู่ ทุนนิยม (Capitalism) ก็จะสามารถปรับตัวเข้าหาหรือคงไว้ซึ่ง รูปแบบของการขูดรีดทางสังคมได้ (Social Exploitation) Cohen (1987)

หากพิจารณาตามนี้ ข้อเสนอของวอลเลอรัสไทนก็คือ ระบบทุนนิยมโลก (World Capitalist System) ได้ถูกขับเคลื่อนโดยตรรกะของการสะสมทุนของ ตัวมันเอง (Its Own Logic of Accumulation) รวมตลอดถึงทำหน้าที่ปกป้อง และขยายธรรมชาติความเป็นทุนนิยมของมันให้ครอบคลุมอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังปกป้องผลประโยชน์โดยเฉพาะของบรรดาตัวแสดงที่มีบทบาทนำ ในระดับโลก ระบบทุนนิยมจะสร้างระบบที่มีความเป็นหนึ่งเดียวขึ้นมาขึ้นมา ในระดับการเมือง ระบบทุนนิยมมีลักษณะพหุ (Pluralistic) ขณะที่ในระดับ

สังคม ระบบทุนนิยมโลกจะทำให้เกิดความยากจนและความรุ่งเรืองไขว้กันไปมาอย่างสุดโต่ง รวมถึงลดถึงคนอื่นจำนวนหนึ่งซึ่งมีสถานะอยู่ตรงกลางของทั้งสองขั้วนี้

ทฤษฎีระบบโลกได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง โดยเฉพาะข้อเสนอของวอลเลอรัสในประเด็นเรื่องการให้ความสนใจน้อยมากกับมิติทางการเมืองของอำนาจ (The Political Dimensions of Power) ตัวอย่างเช่น เบอร์กัสสัน (Bergeson, 1990, pp.70-75) ได้แย้งว่าบทบาทของอำนาจทางการเมือง (Political Power) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายรากเหง้าและการขยายอิทธิพลของทุนนิยม เบอร์กัสสันเชื่อว่าการพิชิตเมืองขึ้นและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองที่มีอยู่เดิมต่างหากที่ช่วยให้บรรดาประเทศอาณานิคมสามารถกำหนดรูปแบบต่าง ๆ ของการบังคับแรงงานและเงื่อนไขทางการค้าที่ไม่เท่าเทียมกัน ในลักษณะของการพึ่งพิง (Dependency) มิใช่เรื่องของความสามารถในการดูดซับตลาดท้องถิ่นที่ดำรงอยู่ก่อนอย่างมั่นคงเข้ามามีความสัมพันธ์กับระบบการแบ่งงานกันทำระดับโลก แม้ว่าจะมีอคติเอนเอียงไปให้ความสำคัญอย่างมากกับระดับของเศรษฐกิจ แต่ทฤษฎีระบบโลกก็มีข้อดีหลายอย่างสำหรับสาขาวิชาสังคมวิทยาที่ศึกษาปรากฏการณ์ระดับโลก (Global Sociology) ในการทำความเข้าใจระบบโลก ด้วยเหตุผลที่ว่า วอลเลอรัสไทน์ (1) มองโลกในลักษณะองค์รวมและในมิติประวัติศาสตร์ (Holistically and Historically) (2) นำเสนออรรถาธิบายในลักษณะของพัฒนาการโดยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบแรกเริ่มของสิ่งที่ถูกเรียกว่า ‘ต้นแบบโลกาภิวัตน์’ (‘proto-globalization’) ได้เปิดทางให้กับการปรากฏตัวของยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันได้อย่างไร (3) เน้นย้ำว่าความไม่เท่าเทียมกันและการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุลเป็นหัวใจของระบบโลก (4) ยอมรับด้วยเช่นกันว่าภายใต้ข้อจำกัดอย่างมากหลายประการ บางประเทศสามารถยกสถานะตัวเองให้สูงขึ้น (เช่นเดียวกับที่บางประเทศมีสถานะตกต่ำลง) ภายในโครงสร้างลำดับชั้นสูงต่ำของระบบนี้

การแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ (The New Division of Labour / NIDL)*

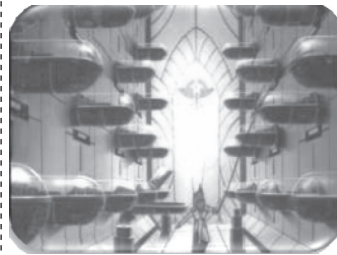
จากการมองเห็นจุดอ่อนของทฤษฎีระบบโลก หรือ WST นักวิจัยชาวเยอรมันกลุ่มหนึ่ง (Fröbel at al, 1980) ได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า การแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ หรือ NIDL ได้ปรากฏตัวขึ้นมาแล้ว แนวคิดนี้เป็นปฏิกิริยาโดยเฉพาะต่อการกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) อย่างรวดเร็วของเอเชียตะวันออกเฉียงและประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) ในภูมิภาคอื่น ๆ รวมถึงตลอดถึงการยกเลิกการเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรม (Deindustrialization) ของประเทศที่เคยเป็นศูนย์กลางการผลิตแบบทุน (Capitalist Production) ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 และ 1970 มีแนวโน้มมากขึ้นสำหรับบริษัทข้ามชาติ หรือ TNCs จำนวนหนึ่งที่จะโยกย้ายไปตั้งฐานการผลิตในดินแดนอื่น ๆ ที่มีการใช้แรงงานอย่างเข้มข้น (Labour-intensive) โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาเพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมโลก ('World Market Factories')

ผู้ที่ให้การสนับสนุนแนวคิดการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ หรือ NIDL ให้เหตุผลว่า การโยกย้ายกระบวนการผลิตไปยังส่วนอื่น ๆ ของโลกที่มีความสงบและมีแรงงานราคาถูก (Cheap Labour) แทบจะไม่ต้องทำอะไรในส่วนที่เกี่ยวกับการให้การสนับสนุนในเรื่องมาตรฐานการดำเนินชีวิตและการพัฒนาในประเทศที่ยากจนเหล่านั้น ตรงกันข้าม การส่งออกทุนยังทำให้เกิดการว่างงานมากขึ้นในโลกตะวันตก นักทฤษฎีกลุ่มนี้ชี้ให้เห็นว่า คนที่เป็นฝ่ายชนะก็คือบริษัทข้ามชาติทั้งหลาย หรือ TNCs นั่นเอง ขณะที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า NIDL ไม่ได้เปลี่ยนแปลงความสามารถในการครอบงำของ

* การแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ (new international division of labour) หรือ NIDL เป็นการแบ่งการผลิตตามทักษะ/ความสามารถในการและพันธกิจในการรับช่วงการผลิตออกไปยังชาติต่าง ๆ ทั่วโลกมากกว่าที่จะกระจุกอยู่ที่บริษัทใดบริษัทหนึ่งเพียงบริษัทเดียว ตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ประเทศซึ่งเคยผลิตสินค้าอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ได้ถูกดึงให้เข้าร่วมในระบบ NIDL อย่างรวดเร็วในฐานะเป็นผู้ได้รับมอบพันธกิจหลักในการผลิตอันเป็นผลจากการโยกย้ายฐานการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศศูนย์กลางมายังประเทศต่าง ๆ ในแถบนี้

ประเทศศูนย์กลางในระบบทุนนิยมโลก แต่พวกเขาที่สังเกตเห็นการยังคงดำรงอยู่ของบรรดา ‘ผู้พ่ายแพ้ในระดับโลก’ (‘global losers’) ในทุก ๆ ประเทศ เช่นเดียวกับนักทฤษฎีแนว WST นักทฤษฎีแนว NDIL ได้ตั้งข้อสงสัยว่า กลุ่มประเทศชายขอบจะสามารถเอาชนะเงื่อนไขของความล้าหลังทางเศรษฐกิจเชิงสัมพัทธ์ (Relative Economic Backwardness) ของตนได้หรือไม่ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างจากการพึ่งพิงการส่งออกวัตถุดิบไปเป็นการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมราคาก็ตาม

ข้อวิพากษ์วิจารณ์บางประเด็นที่เคยมีต่อทฤษฎีระบบโลก (WST) ก็ย้อนกลับมาที่ทฤษฎีการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ (NDIL) เช่นกัน (Cohen, 1987, Chapter 7) แน่นนอนว่า NDIL ให้ความสำคัญน้อยมากกับขีดความสามารถของบางรัฐในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่จะใช้ศักยภาพแห่งอำนาจของตนในการสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ สำหรับความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านไปสู่อย่างน้อยที่สุดการมีสถานะเป็นกึ่งชายขอบในระเบียบโลก (World Order) แต่ผู้นำของบางประเทศที่ประสบความสำเร็จในการเป็น NICs อย่างสิงคโปร์และมาเลเซียก็ตระหนักดีถึงอันตรายของการถูกดึงเข้าไปอยู่ใน ‘กับดักของอนาคต’ ของการเป็นสังคมอุตสาหกรรมราคาถูกอันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีระดับต่ำเพื่อตอบโต้แนวโน้มในทางลบนี้ มาเลเซียได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยจำนวนถึง 11 แห่งและได้พัฒนา a 10-mile deep ‘นครไซเบอร์’ (‘Cybercity’) ที่มีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่ 11 ไมล์ ซึ่งได้มีการคาดหวังว่านครแห่งนี้จะสามารถก้าวล้ำหน้ากว่า Silicon Valley ใน

มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California) ประเทศสหรัฐอเมริกา [แม้ว่าความระส่ำระสายในตลาดการเงินของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เกิดขึ้นในปลายปี ค.ศ. 1997 ได้ทำให้โครงการนี้หยุดชะงักลง] นอกจากนี้ ทฤษฎี NDIL ยังประเมินค่าต่ำไปเกี่ยวกับความน่าจะเป็นไปได้ซึ่งประเทศที่มีขนาดใหญ่อย่างอินเดียและจีนจะสามารถใช้ยุทธศาสตร์การส่งออกผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ผลิตได้ในประเทศของตนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของตน รวมตลอดถึงเพื่อยกระดับคนจำนวนมากในประเทศให้หลุดพ้นจากความ และมีความได้เปรียบทางการค้าอย่างมากต่อประเทศสหรัฐอเมริกา

โลกาภิวัตน์และความมั่งคั่ง (Globalization and Wealth)

เห็นได้ชัดว่า NDIL ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นการอธิบายรูปแบบแรกของทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory) มีผลกระทบที่สลับซับซ้อนและไม่ได้มีการคาดการณ์มาก่อนว่าจะเกิดขึ้น ผู้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจังต่อโลกาภิวัตน์บางคนได้ชี้ให้เห็นถึงความคาดหวังที่ความยากจนจะลดระดับลงในช่วง 20 ปี (ค.ศ. 1981-2001) โดยวัดจากจำนวนคนซึ่งมีชีวิตด้วยรายได้น้อยกว่า 1 ยูเอสดอลล่าร์ต่อวัน จะเห็นว่าคนจำนวน 350 ล้านคน สามารถหลุดพ้นจากความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) ในช่วงเวลาเดียวกัน จำนวนร้อยละของประชากรโลกซึ่งอยู่ในสภาวะของความยากจน ได้ลดลงจาก 39.5% เป็น 21.3% ซึ่งถือว่ามีจำนวนลดลงถึง 18.2% (ดูตารางที่ 1 และตารางที่ 2) ผู้ที่ให้การสนับสนุนตัวแบบต่าง ๆ โลกาภิวัตน์ในปัจจุบันยังได้ชี้ให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวต่อปีของประชากร (GDP per capita) ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมด ได้เพิ่มขึ้นถึง 30% ในช่วงเวลาเดียวกัน และสำหรับประเทศที่มั่งคั่งนั้นแน่นอนว่าตัวเลขคงมากกว่านี้หลายเท่า

หากพิจารณาอย่างจริงจัง ภาพที่เห็นของการกระจายความมั่งคั่งจำนวนมหาศาลไปยังประชากร ส่วนต่าง ๆ ของโลกนี้ ในที่สุดก็หายวับไปกับตา เมื่อเผชิญกับ 'การพัฒนาที่ไม่เสมอกัน' ('uneven development') ซึ่งเป็นหัวข้อหลักของบทความนี้ ในการประกาศตัวเลขข้างต้น รายงานข่าวของ ธนาคารโลก (World Bank, 2004b) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า อินเดียและจีนสามารถยกระดับของความยากจนลงได้ และประเทศอื่น ๆ หลายประเทศ ถ้าไม่กำลังเดินตามวิถีทางเดียวกันกับสองประเทศนี้ ก็กำลังจมดิ่งสู่ทั้งความยากจนแบบสัมพัทธ์และ

แบบสมบูรณ (Relative and Absolute Poverty)* ถ้าหากไม่นำเอา ประเทศจีน มาพิจารณา จำนวนคนที่มีชีวิตด้วยรายได้ต่ำกว่า 1 ยูเอสดอลลาร์ต่อวัน กลับเพิ่มจาก 845 ล้านคน เป็น 888 ล้านคน (ดูตารางที่ 1) แน่นอนว่า นี่ไม่ใช่ การปฏิเสธความสำเร็จอย่างแท้จริงของจีนและอินเดีย (GDP per capita ในจีนเพียงประเทศเดียว ได้เพิ่มขึ้นถึง 5 เท่าตั้งแต่ปีค.ศ. 1981) แต่นี่ก็นำไปสู่ คำถามที่ว่า เราจะอธิบายความสำเร็จทางเศรษฐกิจเช่นนี้กับ ‘โลกาภิวัตน์’ ได้หรือไม่ ? หรือว่าจะอธิบายความสำเร็จเช่นนี้ด้วยลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ ทำให้ประเทศที่เคยถูกจัดให้อยู่ใน ‘โลกที่สาม’ (‘Third World’) มีการขยายตัว ทางเศรษฐกิจในระดับสูง ? ในกรณีของจีน เราอาจจะคิดว่าเป็นผลของรายได้ที่ มาจากฮ่องกง (Hong Kong) ที่ถือเป็น ‘แหล่งให้กำเนิดพลังงาน’ (‘Powerhouse’) ของแผ่นดินใหญ่, ความสามารถในการระดมแรงงานจำนวนมากซึ่ง สามารถทำได้ในประเทศที่ใช้ระบบคอมมิวนิสต์, รายได้ที่ส่งกลับมาของ คนจีนพลัดถิ่น (Chinese Diaspora), ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น รวมตลอดถึง คุณภาพของพลังทางการเมือง (International Balance of Political Force) ซึ่งช่วยทำให้จีนเปิดรับการเข้ามาของตลาดตะวันตก (Western Markets) คงเป็นไปได้อีกเช่นกันที่จะจินตนาการว่า ปัจจัยแบบเดียวกันจะทำให้เกิด ผลแบบเดียวกันในแอฟริกา ละตินอเมริกา และส่วนต่าง ๆ ที่ยากจนในเอเชีย กลางและตะวันออกกลาง แม้ว่าดินแดนเหล่านี้จะมีเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ที่จะเดินตามแบบอย่างของ ‘มังกรจีน’ (‘Chinese dragon’) จริง ๆ แล้วธนาคารโลก (World Bank, 2004b) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ‘คนที่มีชีวิต อยู่ด้วยเงินไม่ถึง 2 ยูเอสดอลลาร์ต่อวันในยุโรปตะวันออกและในเอเชียกลาง ได้เพิ่มสูงขึ้นจากจำนวน 8 ล้านคน (2%) ในปีค.ศ. 1981 เป็นมากกว่า 100 ล้านคน (24%) ในปีค.ศ. 1990 และลดลงเล็กน้อยเหลือประมาณ 90 ล้านคน (20%) ในปีค.ศ. 2001’

* ความยากจนสัมบูรณ์ (absolute poverty) หมายถึง มาตรฐานของความยากจนซึ่งกำหนด จากระดับของรายได้หรือการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆโดยเฉพาะอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัย ซึ่งมีไม่พอที่จะ ‘ทำให้ร่างกายและจิตวิญญาณสมานกันเป็นหนึ่งเดียวได้’ ความยากจน สัมพัทธ์ (relative poverty) หมายถึง มาตรฐานของความยากจนซึ่งคนจำนวนหนึ่งได้ถูก จำกัดสิทธิในการเข้าถึงเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ในสังคมเดียวกันกับตน

ประการสุดท้าย ถ้าเราเป็นนักสังคมวิทยา เราก็จำเป็นต้องระลึกรู้อยู่เสมอด้วยเช่นกันว่า ขณะที่ตัวเลขทางสถิติแบบนี้หรือที่คล้ายคลึงกันจากธนาคารโลกเป็นตัวชี้วัดทั่วไปที่สำคัญยิ่งของการเคลื่อนไหวของความยากจนและความมั่งคั่ง แต่คนที่อยู่ในลำดับขั้นข้างบนของโครงสร้างสังคมแบบนั้นหลายต่อหลายครั้งสามารถประสบความสำเร็จในการปรับตัวให้เข้ากับแหล่งที่มาใหม่ ๆ ของความมั่งคั่ง ขอให้เรากลับมาพิจารณากรณีของจีนซึ่งเป็นตัวอย่างที่มีความสำคัญมากเพื่อที่จะเข้าใจประเด็นนี้ โดยธรรมชาติแล้วมีตัวอย่างอีกมากมายของบรรดาคนที่ได้ยกระดับตนเอง ‘จากห่มผ้าชีวีวเป็นห่มทอง’ (‘rags to riches’) แต่ก็มีตัวอย่างอีกมากมายเช่นกันของบุคคลระดับหัวแถวที่มีอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party หรือ CCP), แกนนำระดับผู้บริหาร, ชนชั้นนำรุ่นเก่าที่ย้ายถิ่นไปอยู่ต่างประเทศหรือบุคคลที่ทำงานในกองทัพ ซึ่งได้เสวยผลพวงของความมั่งคั่ง โดยเฉพาะเมื่อเศรษฐกิจของประเทศจีนได้เริ่มต้นเคลื่อนไหวตัวไปข้างหน้า ด้วยเหตุผลเดียวกัน แม้ว่าการขยายตัวของจีนจะเป็นไปอย่างร้อนแรง แต่ก็ไม่มีทางเป็นจริงไปได้ที่จะคาดหวังว่าในที่สุดแล้วชาวนาไร่ที่ดินที่ยากจนข้นแค้นที่สุดที่อยู่ในมณฑลต่าง ๆ ที่ยากจนข้นแค้นที่สุดของจีนจะได้รับผลประโยชน์ตามไปด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนคนที่มีชีวิตด้วยเงินไม่ถึง 1 ยูเอสดอลลาร์ต่อวัน (ล้านคน)

Region	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
East Asia and Pacific	767	558	424	472	416	287	282	284
China	606	421	308	377	336	212	224	212
Europe and Central Asia	1	1	2	2	17	20	30	18
Latin America/Caribbean	36	46	45	49	52	52	54	50
Middle East/North Africa	9	8	7	6	4	5	8	7
South Asia	475	460	473	462	476	441	453	428
Sub-Saharan Africa	164	198	219	227	241	269	292	314
Total	1451	1272	1169	1219	1206	1075	1117	1101
Excluding China	845	850	861	841	870	863	894	888

ที่มา: World Bank (2004a)

ตารางที่ 2 สัดส่วนของคนที่มีชีวิตด้วยเงินไม่ถึง 1 ยูเอสดอลลาร์ต่อวัน (ร้อยละ)

Region	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
East Asia and Pacific	55.6	38.6	27.0	29.6	25.0	16.6	15.7	15.6
China	61.0	40.6	28.3	33.0	28.4	17.4	17.8	18.6
Europe and Central Asia	0.3	0.3	0.4	0.5	3.7	4.2	6.2	3.7
Latin America/Caribbean	9.7	11.8	10.9	11.3	11.3	10.7	10.5	9.5
Middle East/North Africa	9	8	7	6	4	5	8	7
South Asia	5.1	3.8	3.2	2.3	1.6	2.0	2.6	2.4
Sub-Saharan Africa	51.5	46.8	46.8	44.6	43.7	45.3	45.4	46.5
Total	39.5	32.7	28.4	27.9	26.2	22.3	22.2	21.3
Excluding China	31.5	29.8	28.4	26.1	25.5	24.0	23.7	22.8

ที่มา: World Bank (2004a)

โลกาภิวัตน์และความยากจน (Globalization and Poverty)

แม้ว่านักทฤษฎีทั้งทฤษฎีระบบโลก หรือ WST และทฤษฎีการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ หรือ NDIL มีส่วนสำคัญในการนำเสนอแนวคิดสำหรับการทำความเข้าใจความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นทั่วโลก (Global Inequalities) แต่นักวิชาการบางคนกลับโต้แย้งว่าปรากฏการณ์ของการตกอยู่ในสภาวะชายขอบ (Marginality) ได้ยกระดับความรุนแรงมากขึ้นอันเป็นผลจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ซึ่งได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1980 มุมมองเช่นนี้ปรากฏชัดมากขึ้นในข้อสรุปสำคัญอันหนึ่งที่มาจากการประชุมสุดยอดของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาสังคมที่โคเปนเฮเกน (The UN's Copenhagen Summit on Social Development) เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1995 (อ้างใน Townsend, 1996, pp. 15-16):

โลกาภิวัตน์ส่วนหนึ่งได้ถูกขับเคลื่อนโดยความหวังอันสูงส่งที่จะเข้าร่วมมีส่วนแบ่งมากขึ้นของความรุ่งเรืองไปพลู่อันเกิดจากกระบวนการต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงและการปรับโครงสร้าง [ที่ว่ามันก็ได้] เกิดขึ้นควบคู่ไปกับความยากจน การว่างงาน และการแตกสลายทางสังคมที่มีมากขึ้นด้วย

หลายครั้งที่เด็วที่ปรากฏให้เห็นในสภาพของความโดดเดี่ยว การถูกทำให้กลายเป็นชายขอบ และความรุนแรง ความไม่มั่นคงซึ่งผู้คนจำนวนมาก โดยเฉพาะบรรดาคนที่ตกอยู่ในสภาพอันเปราะบางต้องเผชิญในอนาคตทั้งของตนเองและของลูกๆของพวกเขา- กำลังเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น*

ได้มีการตั้งข้อสังเกตในการประชุมสุดยอดครั้งนี้ว่า คนจำนวนมากกว่า 1 พันล้านคนในโลก มีชีวิตอยู่ในสภาพที่ยากจนมากขึ้น-และมีสัดส่วนมากขึ้นในเชิงเปรียบเทียบสำหรับผู้หญิง คนผิวดำ เด็ก พ่อ/แม่ที่กลายเป็นหม้าย และต้องมีภาระเลี้ยงลูก (Single Parents) คนว่างงาน คนไร้ความสามารถและคนสูงอายุ ตัวเลขเหล่านี้ได้รับการยืนยันโดยวัตคินส์ (Watkins, 1997) ซึ่งเป็นนักวิเคราะห์ด้านนโยบายขององค์กรที่ทำงานด้านการกุศลที่มีชื่อเรียกว่า Oxfam วัตคินส์ได้ให้ข้อสรุปที่น่ารับฟังมากที่สุดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่น่าตกใจเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมในระดับโลก (Global Social Inequality) ในปี ค.ศ. 1966 คนรวยมากที่สุด 5 อันดับแรกของประชากรโลกมีรายได้มากกว่าคนจนมากที่สุด 5 อันดับแรก ถึง 30 เท่า ในปี ค.ศ. 1997 รายได้เฉลี่ยของคนรวยมีมากกว่ารายได้เฉลี่ยของคนจนถึง 78 เท่า ในจำนวนประชากร 12% ของประชากรโลก แอฟริกา มีสัดส่วนของการค้าและการลงทุนเพียง 1% ของการค้าและการลงทุนทั้งหมดในโลก ในละตินอเมริกา 'มีจำนวนคนที่ตกอยู่ในสภาพยากจนอย่างดิ่งไม่หยุดในปี ค.ศ. 1997 มากกว่าในปี ค.ศ. 1990 ขณะที่อัตราการฆ่าตัวตายของภูมิภาคนี้มีมากถึง 6 เท่าของอัตราการฆ่าตัวตายทั่วโลก' ** (Watkins, 1997, p.17) คงไม่จำเป็นหรอกที่จะมาเสียเวลาบอกว่าผู้ตกเป็นเหยื่อแทบทั้งหมดที่ก่ออาชญากรรมรุนแรงล้วนเป็นคนยากจน

* ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'Globalization had been driven in part by high hopes of shared greater prosperity by the rapid processes of change and adjustment [but it has] been accompanied by more poverty, unemployment and social disintegration, too often residing in isolation, marginalization and violence. The insecurity that many people, especially vulnerable people, face about the future-their own and their children's- is intensifying.'

** ข้อความภาษาอังกฤษคือ: '...there were more poverty stricken people in 1997 than in 1990, while the region's murder rate is six times the global average'

มีวิธีการใด ๆ บ้างใหม่ในการชี้ให้เห็นลักษณะของความยากจน ? ความยากจน (Poverty) เป็นมโนทัศน์อันหนึ่งที่ชวนทะเลาะ (A Contested Concept) ส่วนหนึ่งเนื่องจากในโลกทางสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในขณะนี้ ความยากจนอาจจะถูกมองแตกต่างกันไปในบริบทที่ต่างกันไปและอีกส่วนหนึ่งเนื่องจากความยากจนยังเป็นมโนทัศน์ทางการเมืองอันหนึ่ง (A Political Concept) ซึ่งมีนัยและเรียกร้องให้มีการลงมือกระทำเพื่อแก้ไขปัญหา (Alcock, 1997, p.6)

นักสังคมวิทยาจำนวนหนึ่งได้แยกแยะความแตกต่างระหว่างมโนทัศน์ความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) ซึ่งคนจำนวนมากมีชีวิตอยู่ต่ำกว่าระดับของความสามารถในการดำรงชีวิตได้ (Subsistence Level) และความยากจนสัมพัทธ์ (Relative Poverty) ซึ่งวางพื้นฐานอยู่บนการเปรียบเทียบระหว่างมาตรฐานในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งกับการดำเนินชีวิตของสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมซึ่งไม่มีปัญหาเรื่องความยากจน (ดูเชิงอรรถที่ 2) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความยากจนสัมพัทธ์ได้ถูกนิยามขึ้นมาจากความต้องการทางสังคม (Social Needs) มากกว่าตามความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ทว่ากลับสามารถสร้างผลกระทบในแง่ของความเสียหายอย่างมหันต์โดยเฉพาะผลกระทบต่อโอกาสต่าง ๆ ของผู้คนจำนวนไม่น้อยในแง่ของการเข้าถึงสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา สาธารณะสุขและการมีงานทำ หากกล่าวอย่างกว้าง ๆ แม้จะไม่ใช่นิยามที่รัดกุมก็ตาม จะเห็นว่าการประชุมสุดยอดที่โคเปนเฮเกน (The Copenhagen Summit) (UN, 1995, p.57) ได้เสนอว่าเรามองเห็นความยากจนในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไปนี้:

การไม่มีรายได้และทรัพยากรในการผลิตเพื่อสร้างหลักประกันให้กับความพอเพียงในการ ดำรงชีวิต; ความหิวโหยและการมีอาหารที่คุณภาพต่ำมาก; สุขภาวะที่อยู่ในระดับจำกัด; การไม่มีโอกาสหรือการมีโอกาสดังจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาและบริการขั้นพื้นฐานอื่น ๆ; ความเสี่ยงในการสูญเสียชีวิตและการเสียชีวิตอันเนื่องมาจากโรคภัยไข้เจ็บ; การไร้ที่อยู่อาศัยและที่อยู่อาศัยที่ไม่เพียงพอ; สภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย รวมตลอดถึงการกัดกร่อนและการกัดแยกทางสังคม มัน [ความยากจน] ยังแสดงออกมาให้เห็นในรูปแบบของการไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมตลอดถึงในเรื่องที่

เกี่ยวกับชีวิตของการเป็นพลเมือง ชีวิตทางสังคมและทางวัฒนธรรม มันเกิดขึ้นในทุก ๆ ประเทศ: เช่นความยากจนของมวลชนในหลาย ๆ ประเทศที่กำลังพัฒนา, ความยากจนของคนจำนวนหนึ่งท่ามกลางความมั่งคั่งในบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้ว, การสูญเสียสถานะของความสามารถในการดำเนินชีวิตอันเป็นผลมาจากการถดถอยทางเศรษฐกิจ, ความยากจนที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันอันเป็นผลมาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือความขัดแย้ง, ความยากจนของบรรดาคนงานค่าจ้างต่ำ, รวมตลอดถึงการไร้สมบัติพื้นฐานอย่างสุดขีดของผู้คนซึ่งประสบความล้มเหลวในการได้รับการพุงชีวิตของตน ในระบบครอบครัว, ในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม และในเครือข่ายต่าง ๆ ด้านความปลอดภัย*

ในขณะที่ในช่วงสงครามเย็น ความยากจนของมวลชนจำนวนมากมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียกว่า 'โลกที่สาม' ('Third World') แต่แนวโน้มบางอย่างที่นำไปสู่การตกอยู่ในสถานะชายขอบ (Marginalization) ก็ได้เกิดขึ้นกับหลายประเทศที่เคยอยู่ใน 'โลกที่สองในอดีต' (The Former 'Second World') เช่นกัน การสิ้นสุดของสงครามเย็นได้ทำให้เกิดผลกระทบรุนแรงอย่างยิ่งสำหรับดินแดนหลายแห่งในแอฟริกาบริเวณทะเลทรายซาฮาราตอนล่าง (Sub-Saharan Africa หรือ SSA) การถอนการสนับสนุนของอดีตสหภาพโซเวียตออกไปจากรัฐบาลระบอบคอมมิวนิสต์ในแองโกลา (Angola) เอธิโอเปีย (Ethiopia) และโมแซมบิก (Mozambique) ได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการถอนตัวจากการเข้าไปลงทุนของตะวันตก ซึ่งหลังจากปี ค.ศ. 1989 ชาติตะวันตกได้

* ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'Lack of income and productive resources to ensure sustainable livelihoods; hunger and malnutrition; ill health; limited or lack of access to education and other basic services; increased morbidity and mortality from illness; homelessness and inadequate housing; unsafe environments and social discrimination and exclusion. It [poverty] is also characterized by lack of participation in decision-making and in civil, social and cultural life. It occurs in all countries: as mass poverty in many developing countries, pockets of poverty amid wealth in developed countries, loss of livelihoods as a result of economic recession, sudden poverty as a result of disaster or conflict, the poverty of low-wage workers, and the utter destitution of people who fall outside family support systems, social institutions and safety nets.'

หันไปให้ความสนใจลงทุนเพื่อสถาปนาตลาดของตนในเอเชียและในตลาดใหม่ ๆ ในยุโรปตะวันออก การสิ้นสุดของความขัดแย้งระหว่างตะวันออก-ตะวันตกได้ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาไม่สามารถมีอำนาจต่อรอง [ซึ่งก่อนหน้านี้ก็มีอำนาจต่อรองมีน้อยมากอยู่แล้ว] กับทั้งสองฝ่ายที่เคยขัดเคี่ยวกันในช่วงสงครามเย็นเพื่อช่วงชิงการเข้ามามีอำนาจนำในการให้ความช่วยเหลือในการให้เงินกู้และในการเข้ามาลงทุน

จากการชี้ให้เห็นภาพรวมของความยากจนซึ่งกำลังปรากฏทั่วทั้งโลก (Global Poverty) ตามที่กล่าวมาข้างต้น คราวนี้เราคงต้องมาพิจารณาว่ากลุ่มทางสังคมกลุ่มไหนบ้างในประเทศต่าง ๆ และในภูมิภาคต่าง ๆ กำลังได้รับผลกระทบอย่างเห็นได้ชัดจากการแตกแบ่งและการรกลายสภาพเป็นชายขอบของสังคม (Social Fragmentation and Marginalization)

เหยื่อของความอดอยาก: ความอดอยากเกิดขึ้นมาได้อย่างไร (Famine Victims: how famine arises)

ตลอดที่บริเวณตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารา (Sahara desert) และตอนเหนือของแม่น้ำซิมเบซี (Zimbesei River) การหาอาหารได้อย่างเพียงพอจากแผ่นดินบริเวณนี้ รวมตลอดถึงการเก็บรักษาไว้และการกระจายอาหารเหล่านั้น ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า ไม่มีทางเป็นไปได้ ในช่วงกลางคริสต์ทศวรรษ 1970 บุษ (Bush, 1996, p.169) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความอดอยากทำให้ผู้คนเสียชีวิตทั่วโลกจำนวน 13-18 ล้านคนต่อปี หรือ 35,000 คนต่อวัน ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย

60% ของคนที่เสียชีวิตเพราะขาดปัจจัย 4 นั้น ส่วนใหญ่มาจากความอดอยาก บุษยังกล่าวต่อไปว่า ในแอฟริกานั้น: 'กลุ่มที่มีความเปราะบางมากที่สุดก็คือ เกษตรกรและปศุสัตว์กร [รวมตลอดถึง] คนยากจน คนสูงอายุ และผู้หญิง

ซึ่ง เป็นคนกลุ่มแรก ๆ ที่ทนทุกข์ทรมาน' * รายงานฉบับหนึ่งเมื่อปี ค.ศ. 1994 ที่นำเสนอต่อธนาคารโลก (อ้างใน Bush, 1996, p.173) ได้บรรยายภาพของความหมดหวังที่แทบจะไม่ได้ต่างไปจากที่กล่าวข้างต้นว่า:

ตลอดช่วงเวลากว่า 25 ปีที่ผ่านมา การผลิตด้านเกษตรกรรมในแอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารา (เอสเอสเอ) มีปริมาณเพิ่มขึ้นแค่ 2.0% ต่อปี ขณะที่การเพิ่มจำนวนประชากรทั้งหมดโดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 2.8% ต่อปี การผลิตอาหารต่อหัวของประชากรได้ลดจำนวนลงในประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ของทวีปนี้ การนำเข้าธัญญาหารมีจำนวนสูงขึ้นถึง 3.9% ต่อปีในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1974-1980 การให้ความช่วยเหลือด้านอาหารมีจำนวน 7% ต่อปี แต่ 'ช่องว่างด้านอาหาร' (ความต้องการลบด้วยการผลิต) กำลังกว้างมากขึ้น ในต้นคริสต์ทศวรรษ 1980 คนจำนวนประมาณ 100 ล้านคนในแถบเอสเอสเอ ไม่สามารถมีความมั่นคงด้านอาหารที่เพียงพอต่อการยังชีพเพื่อเป็นหลักประกันต่อการมีอาหารในระดับที่เพียงพอสำหรับพวกเขา**

ความไม่มั่นคงด้านอาหาร (Food Insecurity)

ในระดับโลก มีส่วนเกินที่เป็นอาหารจำนวนมาก แต่ทำไมกลับมีคนจำนวนมากลี้ภัยอยากท่ามกลาง ความอดอยากและหิว? ในสหรัฐอเมริกาและในยุโรป อาหารจำนวนมากมหาศาลได้ถูกทำลายหรือถูกกักตุนเอาไว้เพื่อพยุงราคาในตลาดแต่ละปี พี่ชนักหลายพันตันได้ถูกนำไปใช้ถมที่ดินหรือถูกนำไปทิ้งทะเล กระบวนการในการกักตุนเพื่อพยุงราคาผลผลิตทางการเกษตรได้ทำให้เกิด

* ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'the most vulnerable groups are agriculturists and pastoralists [and] the poor, the elderly and women are the first to suffer.'

**ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'Over the past twenty-five years agricultural production in Sub-Saharan Africa (SSA) rose by only 2.0 per cent a year, while aggregate population growth averaged about 2.8 per cent per year. Per capita food production has declined in most countries of the continent, Cereal imports increased by 3.9 per cent per year between 1974 and 1980, food aid by 7 per cent a year. But the 'food gap' (requirements minus production) is widening. In the early 1980s about 100 million people in SSA were unable to secure food to ensure an adequate level of nutrition for themselves.'

คำพูดที่ฟังดูแปลก ๆ อย่างเช่น ‘ภูเขาเนย’ (‘butter mountains’) ‘ทะเลสาบเหล้าองุ่น’ (‘wine lakes’) และ ‘ธนาคารเนื้อสัตว์’ (‘meat banks’) เอาแค่คำถามง่าย ๆ ว่า ทำไมไม่ส่งอาหารที่เป็นส่วนเกินเหล่านี้ไปให้กับประเทศยากจนทั้งหลาย ? เรื่องนี้คงทำไม่ได้ง่าย ๆ เหมือนกับคำตอบที่คำถามต้องการ การส่งอาหารออกไปสู่ภายนอกเพื่อให้ความช่วยเหลือนั้น บางครั้งสามารถบิดเบือนหรือสร้างความเสียหายให้กับเศรษฐกิจของท้องถิ่นในประเทศที่รับความช่วยเหลือได้ ตัวอย่างเช่น การส่งออกข้าวสาลีไปยังประเทศไนจีเรียซึ่งได้เริ่มขึ้นในฐานะเป็นการช่วยเหลือแบบให้เปล่าในช่วงที่เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นภายในประเทศนี้ (ค.ศ. 1967-89) ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับรสนิยม เป็นการบั่นทอนความสำคัญของพืชพันธุ์ที่เป็นอาหารในท้องถิ่น รวมถึงลดถึงมีผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนออกไปจากดินแดนที่ทำการเกษตรในที่สุด ไนจีเรีย (Nigeria) ได้ถูกทำให้ตกอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า ‘กับดักข้าวสาลี’ (‘the wheat trap’) (Andrae and Beckman, 1989) โดยที่การแลกเปลี่ยนสิ่งที่มีค่ากับต่างชาติได้ถูกใช้เพื่อสั่งซื้อข้าวสาลีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งในปัจจุบันบรรดาผู้บริโภคชาวไนจีเรียมีความต้องการอย่างมาก ความพยายามที่จะปลูกข้าวสาลีในท้องถิ่นได้ผลผลิตเพียง 10% ของความต้องการทั้งหมดภายในประเทศนี้

เมื่อনাขึ้นส่วนต่าง ๆ มาต่อเข้าด้วยกันจนเป็นภาพของระบบอาหารโลก (The World Food System) แล้ว ผลก็คือ บรรดาชาวนาในท้องถิ่นได้ถูกผลักดันให้ติดกำแพง ชาวนาทั้งหลายในบรรดาประเทศยากจนไม่เพียงไม่สามารถผลิตในอัตราที่สามารถแข่งขันในระดับโลก หรือลดการนำเข้าผลผลิตที่มีราคาถูกกว่าได้แล้วเท่านั้น แต่ยังทำให้พวกเขาต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อรักษาชีวิตของตนเองและครอบครัวของพวกเขา แล้วสามารถทำอะไรได้ล่ะในสถานการณ์ที่เลวร้ายลงเรื่อย ๆ เช่นนี้ ? ทางออกที่เป็นไปได้อันหนึ่งสำหรับปัญหานี้น่าจะเป็นการสร้างสังคมจำนวนหนึ่งที่ยืนหยัดด้วยตนเองได้ขึ้นมา (A Self-sufficient Set of Societies) โดยสังคมที่ช่วยตนเองได้เหล่านี้จะต้องตัดขาดจากโลกที่เหลือ การทำแบบนี้จะเป็นคำตอบให้กับวิกฤตด้านการผลิตที่แพร่ขยายออกไปได้หรือไม่ ? โชคดีเลยทีเดียวที่ทางเลือกต่าง ๆ ก่อนหน้านั้นในการขจัดปิดเป่าปัญหาดังกล่าวไม่ได้ทำให้เกิดความหวังแต่อย่างใด การยืนหยัดอยู่บนขาของ

ตนเอง (Self-reliance) ได้เคยเป็นมรรควิธีอื่นหนึ่งที่หลาย ๆ ประเทศเลือกใช้ในช่วงของการหลุดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมหรือในช่วงของการปฏิวัติทางการเมือง

ประธานาธิบดีนเยเรเร (Julius Nyerere) แห่งประเทศแทนซาเนีย (Tanzania) ได้ดำเนินความพยายามอย่างชัดเจนในการปลดปล่อยประเทศของตนให้หลุดพ้นจากการพึ่งพิง (Dependency) ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 นเยเรเรได้ปลุกเร้าให้สถาปนายุคทอง

ของชุมชนนิยมในแอฟริกา (A Golden Age of African Communalism) โดยประชาชนมีทรัพยากรในปริมาณที่ไม่จำเป็นต้องมากนัก ทว่าทำให้พวกเขาคิดว่าตนเองมีความสุข การเมืองมาจากการตัดสินใจโดยฉันทามติของผู้อาวุโสแห่งหมู่บ้าน (Politics was Decided by The Consensus of The Village Elders.) ขณะที่แขกผู้มาเยือนจะได้รับการเลี้ยงอาหารในคืนแรก แต่หลังจากนั้นจะได้รับมอบพลั่วคนละหนึ่งอันเพื่อนำไปใช้ในการหาอาหารให้กับชุมชน อย่างไรก็ตาม นเยเรเรก็ได้พบว่า แนวคิดพื้นฐานของความทางศาสนาเหล่านี้ไม่มีทางทำได้จริงในการกำหนดออกมาเป็นนโยบายโดยเฉพาะในยุคหลังจากได้รับเอกราช (The Post-independence Period) ด้วยความคาดหวังที่ได้รับการปลุกเร้าจากการต่อสู้กับลัทธิอาณานิคม (The Anti-colonial Struggle) ชาวแทนซาเนียทั้งหลาย (Tanzanians) ได้เรียกร้องให้คงไว้ซึ่งการให้บริการสาธารณะตามเดิม-เช่นน้ำสะอาด ถนนหนทาง บริการสาธารณสุข และการให้การศึกษาตามแบบอย่างของตะวันตก-โดยที่การผลิตด้านการเกษตรของท้องถิ่นจะต้องไม่ถูกนำไปใช้เพื่อบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ในความเป็นจริง แทนซาเนีย (Tanzania) จำเป็นต้องพึ่งพิงการส่งออกัญพืช และวัตถุดิบป่าน ซึ่งมีมูลค่าต่ำมากเมื่อเทียบกับเส้นใยสังเคราะห์ที่นำเข้ามาจากต่างชาติ ยิ่งกว่านั้น การปลุกปั่นภายใต้กรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนกลับให้ผลผลิตต่ำกว่าของการปลุกปั่นภายใต้กรรมสิทธิ์ของเอกชน สิ่งที่ทำลายความหวังมากขึ้นก็คือว่า พวกเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งหวังแค่การสร้างความมั่นคงและมั่งคั่งให้กับตนเอง ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่นักวิชาการชาวแทนซาเนียชื่อ อิชซา ชิวิจ (Issa Shivij) เรียกว่า ‘การต่อสู้ทางชนชั้นที่ไม่เปิดเผย’ (‘a silent

class struggle') ก็รัฐบาล ในที่สุดประเทศนี้ก็ได้อุปถัมภ์ให้ความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ ไอเอ็มเอฟ (IMF) พร้อมการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามคำบงการของไอเอ็มเอฟ ประเทศแทนซาเนียต้องถอยหลังกลับมายังจุดเริ่มต้น-นั่นก็คือการเป็นประเทศยากจนที่ตกเป็นเบี้ยล่างของการแข่งขันกันทำในระดับโลก

ตัวอย่างที่สะดุดตาไปกว่าอีกอันหนึ่งของความพยายามที่จะสถาปนาการพึ่งตนเอง/การอยู่อย่างพอเพียง (Self-sufficiency) ในด้านอาหารด้วยการใช้วิธีการทางการเมือง ได้เกิดขึ้นเมื่อเขมรแดง (Khmer Rouge) ซึ่งเป็นพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา (The Cambodian Communist Party) ได้เข้าควบคุมประเทศภายหลังสงครามกลางเมืองที่ได้เริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1975 ภายใต้การนำของพอล พอต (Pol Pot) ซึ่งมีศรัทธาอย่างแรงกล้าทางด้านอุดมการณ์ เขมรแดงได้ตัดสินใจว่า รากเหง้าทั้งหลายของความชั่วร้ายทั้งหมดมาจากบรรดาคน 'ที่ไม่ผลิต' (The 'Non-productive' People) ที่อาศัยอยู่ในเมืองเล็กเมืองใหญ่ทั้งหลาย บรรดาคนที่อยู่ในเมืองเหล่านี้ได้ถูกจับกุมและถูกบังคับด้วยปืนเล็กยาวให้เดินไปก้มหน้ามือถูกมัดไว้ข้างหลังมุ่งสู่ชนบท ที่นั่นคนเหล่านี้ได้รับเมล็ดพืช พร้อมทั้งจอบและพลั่ว พร้อมทั้งรับปากคิดให้ทำนามีการประมาณการกันว่า 'แผนการโง่ ๆ' แบบนี้ได้สร้างหายนะภัยอันใหญ่หลวง บรรดาคนที่ต่อต้านแผนการนี้ได้ถูกสังหารอย่างโหดเหี้ยม การเพาะปลูกทางการเกษตรล่มสลาย และคนหลายแสนคนได้ล้มตายด้วยความอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บ ขณะที่ไม่ว่าจะเป็นแทนซาเนียหรือกัมพูชาล้วนไม่ได้เป็นตัวอย่างที่ให้ความหวังแต่อย่างใด เห็นได้ชัดเจนว่า นโยบายสาธารณะทั้งในประเทศร่ำรวยและประเทศที่มีแนวโน้มของความอดอยาก จำเป็นต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการหาทางออกให้กับความไม่มั่นคงด้านอาหาร (Food Insecurity) อย่างไรก็ตาม ก่อนที่เราจะสามารถทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในด้านนโยบาย สิ่งแรกที่เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจก็คือ สาเหตุต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของความอดอยาก (The Fundamental Causes of Famine) ความไม่มั่นคงด้านอาหาร (Food Insecurity) กลายเป็นความอดอยาก (Famine) ได้เนื่องจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Natural Disasters) ได้สร้างผลกระทบต่อการผลิตทางด้านเกษตร (Agricultural Production) การไร้สิทธิในการเข้าถึง

อาหาร (The Lack of Entitlement or Access) และความล้มเหลวด้านนโยบาย (Policy Failings)

ภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Natural Disasters)

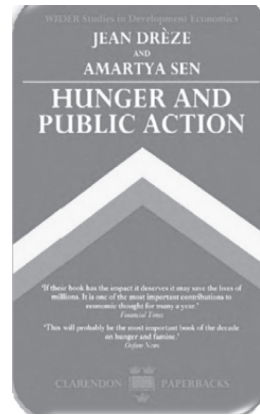
ภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างเช่น ฝนแล้ง เฮอริเคน ภูเขาไฟระเบิด และอุทกภัย สามารถทำให้เกิดการแตกสลายขึ้นกับระบบเกษตรกรรม ในกรณีเหล่านี้ ภัยคุกคามของความอดอยาก (The Threats of Famine) เกิดขึ้นจากการขาดแคลนในเรื่องอุปทานด้านอาหาร (The Supply of Food) อันเป็นผลจากสิ่งที่ไม่ในสัญญาประกันภัยในปัจจุบันได้ถูกเรียกว่า ‘เหตุสุดวิสัย’ / ‘ปรากฏการณ์ธรรมชาติ’ (‘An Act of God’) กรณีเช่นนี้เป็นคำอธิบายที่เห็นชัดเจนสำหรับความอดอยาก ซึ่งแทบจะไม่ถูกตั้งคำถามโดยสื่อหรือจากภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติแบบนี้ก็มีข้อจำกัดอย่างแท้จริงบางอย่าง ทำไมบางสังคมที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติแบบเดียวกันถึงสามารถหลุดพ้นจากความอดอยากหรือสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ? นโยบายด้านการเกษตรที่มีอยู่เดิมและการดำเนินงานตามนโยบายเหล่านั้นมีผลทำให้เกิดความน่าจะเป็นไปได้ของความอดอยากที่เกิดขึ้นในช่วงของภัยพิบัติทางธรรมชาติ ? [ตัวอย่างเช่น การ ตัดไม้ทำลายป่า การเผาไม้ในป่าเพื่อทำฟืน การเสื่อมโทรมของดินอันเนื่องมาจากการเลี้ยงสัตว์ อาจจะทำให้ภัยคุกคามของความอดอยากเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น] มีถนนหนทางและสนามบินเพียงพอต่อการเข้าถึงพื้นที่ที่มีแนวโน้มของการเกิดความอดอยากเหล่านี้หรือไม่ ? มีสถานที่สำหรับเก็บสำรองข้าวเปลือกหรือพืชประเภทมีหัวหรือไม่ ? มีหน่วยงานป้องกันภัยพิบัติฝ่ายพลเรือนที่มีการจัดหน่วยงานและมีการฝึกอย่างดีหรือไม่ ? ความล้มเหลวของการปฏิรูปที่ดินได้บีบบังคับให้บรรดาคนยากจนต้องอพยพไปอยู่ในดินแดนห่างไกลจนกลายเป็นชายขอบโดยที่คนเหล่านั้นตกอยู่ในสภาวะของความเปราะบางมากที่สุดต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของภูมิอากาศหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

คำถามเหล่านี้นำไปสู่ความพยายามอย่างหนักในการให้คำอธิบายทางด้านสังคมวิทยาที่มีต่อประเด็นเรื่องความอดอยาก-โดยเฉพาะการประเมินใน

ลักษณะวิพากษ์ที่มีต่อฐานคิดของคนทั่วไป และการให้ความสำคัญกับมิติต่าง ๆ ทางสังคมและการเมืองที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการได้รับสิทธิในการบริโภค (Entitlement Theory)

ทฤษฎีที่เป็นทางเลือกในการอธิบายความอดอยาก (Alternative Theory for Famine) ที่สำคัญที่สุดคือ 'ทฤษฎีการได้รับสิทธิในการบริโภค' ('Entitlement Theory') ซึ่งถูกนำเสนอโดยเซน (Amartya Sen) (Sen, 1981) และต่อมาเซนได้ขยายความคิดของเขาในงานเขียนที่ทำร่วมกับดรีซเซ (Dreze) ในงานชิ้นนี้ ดรีซเซและเซน (Dreze and Sen, 1989 p.9) ได้นิยามมโนทัศน์เรื่องการได้รับสิทธิในการบริโภค (Entitlement) ดังนี้:

สิ่งที่เราสามารถกินได้นั้นขึ้นอยู่กับว่ามันเป็นอาหารอะไรที่เราสามารถหามาได้ ลำพังแค่การปรากฏตัวของอาหารในระบบเศรษฐกิจหรือในตลาด ไม่ได้ให้สิทธิแก่บุคคลใด ๆ ที่จะบริโภคมันได้ ในแต่ละโครงสร้างทางสังคม ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมาย การเมือง และเศรษฐกิจที่ใช้กับสังคมหนึ่ง ๆ บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถสถาปนาการควบคุมของตนที่มีต่อชุดของสินค้าต่าง ๆ ที่เป็นทางเลือกได้ (ชุดของสินค้าชุดหนึ่งซึ่งเขาหรือหล่อนสามารถเลือกที่จะบริโภคได้) ชุดของสินค้าเหล่านี้สามารถถูกขยายจำนวนหรือถูกจำกัดจำนวน และสิ่งที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถบริโภคได้นั้นจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดโดยตรงว่าอะไรคือชุดของสินค้าเหล่านี้*

* ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'What we can eat depends on what food we are able to acquire. The mere presence of food in the economy, or in the market, does not entitle a person to consume it. In each social structure, given the prevailing legal, political, and economic arrangements, a person can establish command over alternative commodity bundles (any one bundle of which he or she can choose to consume). These bundles could be extensive, or very limited, and what a person can consume will be directly depended on what these bundles are.'

เห็นได้ชัดว่า คำพูดที่ว่า อะไรคือ 'ชุดของสินค้า' เหล่านี้ ('What These 'Commodity Bundles' Are) จำเป็นต้องอาศัยการตีความ แต่อาจจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าหากจะมีการนำไปเปรียบเทียบกับประเภทของสินค้าในรศเห็นสำหรับใส่สินค้าในห้างสรรพสินค้าในสภาวะแวดล้อมของสังคมที่อุดมโภคา (Affluent Society) ถ้าคุณเป็นคนมีฐานะดี เมื่อคุณเดินไปตามช่องทางระหว่างชั้นวางสินค้า คุณโยนสินค้าต่าง ๆ ลงในรถเข็นโดยไม่ต้องคิดอะไรมาก ปริมาณและราคาของสินค้าที่คุณซื้อได้ถูกกำหนดโดยเงินสดที่คุณนำติดตัวไปหรือขึ้นอยู่กับวงเงินในบัตรเครดิตของคุณ อย่างไรก็ตาม คุณก็อาจสังเกตเห็นว่าบางคนซึ่งอาจจะเป็นพลเมืองสูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพจำนวนจำกัดจำเขี่ย กำลังซื้อ 'สินค้านำราคาประหยัด' ที่วางกองอยู่ปลายสุดของชั้นสินค้า คนเหล่านี้ถ้าไม่กำลังเปรียบเทียบราคาสินค้าอย่างระมัดระวัง ก็กำลังดูอาหารกระป๋องที่อยู่สภาพชำรุดอยู่ที่กองสินค้าแจกฟรี กล่าวโดยสรุป การได้รับสิทธิในการบริโภค (Entitlement) ที่แตกต่างกันนั้นได้ถูกกำหนดโดยอำนาจการซื้อ (Purchasing Power) ที่ไม่เท่าเทียมกัน

รูปที่ 1: อมาตยา เซน ซึ่งเป็นผู้นำเสนอทฤษฎีการได้รับสิทธิในการบริโภค (entitlement theory) เซนรับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ แต่ได้รับการยกย่องอย่างมากในฐานะนักวิชาการที่สนใจศึกษาประเด็นต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ภาพนี้ได้ถูกบันทึกในการแถลงข่าวเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1998 ซึ่งเซนได้วิพากษ์วิจารณ์นโยบายสังคมของประเทศไทยอินเดียอย่างรุนแรง

คราวนี้ขอให้เราหันกลับไปดูที่สภาวะแวดล้อมของสังคมที่ยากจนอย่างเช่นหลาย ๆ แห่งในอินเดีย เอเชียกลาง และดินแดนส่วนใหญ่ในแอฟริกา ในสังคมเหล่านี้ ประเด็นเรื่องการได้รับสิทธิในการบริโภค (Entitlement) ได้กลายเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนมากขึ้น สำหรับคนที่อาศัยอยู่ในชนบทพวกเขาอาจมีรายได้ที่เป็นเงินสดอย่างจำกัดจำเขี่ย หรือไม่ก็ไม่มีอะไรติดตัวเลยในสภาวะการณ์เช่นนี้ รูปแบบอื่น ๆ ของการได้รับสิทธิในการบริโภค (Entitlement)

ได้ปรากฏให้เห็นพร้อม ๆ กัน คนในชนบทเหล่านี้สามารถมุ่งหน้าเข้าไปในป่าแถบที่พวกเขาอาศัยอยู่ และดักสัตว์หรือล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารประทังชีวิตของคนในครอบครัวได้หรือไม่ ? หรือว่าบริเวณดังกล่าวได้ถูกพิจารณากำหนดว่าเป็นพื้นที่สงวนซึ่งมีเจ้าหน้าที่ติดอาวุธทำหน้าที่ดูแลปกป้องอยู่โดยเจ้าหน้าที่เหล่านั้นถูกว่าจ้างโดยสำนักงานอุทยานแห่งชาติ (The National Parks) หรือกองทุนเพื่อธรรมชาติทั่วโลก (The World Wide Fund for Nature) ? ชาวนาที่ยากจนเหล่านี้สามารถเก็บผลไม้ เมล็ดพืช หรือพันธุ์ไม้และสาหร่ายที่กินได้ ได้หรือไม่ ? หรือว่าเจ้าของผืนนาขนาดใหญ่ได้ทำลายสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด [ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่ยังหลงเหลืออยู่สำหรับคนในชุมชนที่ยังชีพหากินด้วยการล่า-การเก็บเกี่ยว] แล้วจดทะเบียนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในผืนดินเหล่านั้น และเจ้าของที่ดินเหล่านี้ได้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชขนานใหญ่ รวมตลอดถึงการใช้ที่ดินเหล่านั้นสำหรับการผลิตเพื่อส่งออกไปยังตลาดโลก ? ชาวนาไร่ที่ดินเหล่านี้สามารถขอกู้เงินจากเจ้าที่ดินของพวกเขาได้หรือไม่ ? หรือว่าสภาพการณ์แบบนี้กลับเพิ่มความเลวร้ายอันนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ‘การตกเป็นหนี้สินไถ่’ (‘Debt Peonage’)* ชาวนาไร่ที่ดินทั้งหลายสามารถหันกลับไปหาครอบครัวหรือวงศักรวามันเครือของตนได้หรือไม่ ? หรือว่าพวกเขาได้ถล่มตัวเข้าไปร่วมเส้นทางของการสะสมทุนของเอกชนแล้ว (Private Capital Accumulation) จนพวกเขาเลือกที่จะไม่ให้ความช่วยเหลือญาติพี่น้องของตน ? พวกผู้หญิงสามารถยืนยัน การได้สิทธิในการบริโภคของตนด้วยการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ได้หรือไม่ ทั้งนี้เพราะในประวัติศาสตร์นั้น พวกผู้หญิงได้กลายเป็นเหยื่อของโครงสร้างครอบครัวที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchal Family Structures) ?

* Debt peonage หมายถึง ระบบซึ่งชาวনার่ำรวยให้ชาวนาไร่ที่ดินที่ยากจนกู้ในรูปของตัวเงินหรือสิ่งของ และชาวนาไร่ที่ดินที่ยากจนและลูกหลานของตนจะต้องใช้หนี้แก่การให้กู้ในรูปของการแบ่งผลผลิตหรือรายได้

รูปที่ 2: เด็กชายชาวเผ่าดินคา (Dinka) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ใช้พยางค์ตัวเองจากขาดอาหารเพื่อเข้าคิวรอรับอาหารที่แคมป์ในเมืองธิดेतทางตอนใต้ของซูดาน

บ้านเรือนของชาวดินคาจำนวนหลายร้อยคนพังพินาศเพราะถูกกองกำลังของรัฐบาลคาซุมบิงระเบิดถล่มและถูกเผาจนต้องอพยพออกไปจากหมู่บ้านเป็นระยะทางหลายร้อยไมล์เพื่อหนีสภาพอดอยากหิวโหยและความตายอันเป็นผลจากสงครามกลางเมืองที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องระหว่างพวกคริสเตียนทางตอนใต้และพวกมุสลิมทางตอนเหนือซึ่งในที่สุดก็ได้ยุติการรบพุ่งกันในปี ค.ศ. 2005

อย่างไรก็ดี ‘การได้รับสิทธิในการบริโภค’ (‘Entitlement’) ยังไม่มีความชัดเจน และทางแพร่งที่มีปัญหาทั้งสองทางแต่ต้องเลือก (Dilemma) ซึ่งคนที่จนจำนวนมากจะต้องเผชิญก็มีความรุนแรงมากขึ้น ด้วย เป็นการดีกว่าหรือไม่ที่จะต้องยอมอดอดอยากเพื่อรักษาไว้ซึ่งสินทรัพย์ของตน อย่างน้อยที่สุดก็คือ การให้ลูก ๆ ของตนมีโอกาสที่จะอยู่รอดต่อไปได้ ? สิ่งที่ต้อง (จำใจ) เลือกก็คือ พวกเขาจะนำพาตนเองเข้าไปขอความเมตตาจากผู้มีชื่อเสียงทางการเมืองในท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนกับการสาบานว่าจะเคารพและจงรักภักดีตลอดไปเพียงเพื่อการขอให้คนเหล่านั้นเข้ามาขจัดปัดเป่าปัญหาโดยเร่งด่วน ใช่หรือไม่ ? และเมื่อเป็นเช่นนี้ สภาพที่เกิดขึ้นคงไม่ต่างจากการย้อนกลับไปสู่ยุคศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) ทางออกของปัจเจกบุคคลแต่ละคนสามารถทำให้พวกเขาประสบความสำเร็จ หรือปัญหาต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ตลอดไป หรือว่าพวกเขาจะต้องรวมตัวกันเพื่อปกป้องสิทธิที่มีร่วมกัน ? ถ้าหากพวกเขาล้มเหลวในที่สุดแล้ว คงไม่มีอะไรดีไปกว่าการเข้าแถวอันยาวเหยียดแล้วค่อย ๆ ขยับขาเดินไปยังสถานีบ่อนอาหารซึ่งบรรดาอาสาสมัครชาวมิวชาวกำลังตั้งหน้าตั้งตาทำงานอย่างเอาจริงเอาจังในการยื่นสิ่งของที่ถูกลำเลียงมาจากส่วนอื่น ๆ ของโลก ใช่หรือไม่ ?

ความล้มเหลวด้านนโยบาย (Policy Failings)

'ทฤษฎีการได้รับสิทธิในการบริโภค' ('Entitlement Theory') ของเซน (Amartya Sen) เป็นการนำเสนอทางเลือกที่ทวนกระแส (Radical Alternative) สำหรับการอธิบายความอดอยาก ว่าเป็น 'เรื่องธรรมชาติ' (The 'Natural' Explanation of Famine) และได้กลายเป็นมุมมองหลักสำหรับการอธิบาย ในเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาความไม่มั่นคงด้านอาหาร (Food Insecurity) ตั้งแต่ ต้นคริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา แม้ว่า นักเขียนคนอื่น ๆ ไม่ได้ต้องการ ล้มล้างข้อเสนอนี้ของเซน แต่คีน (Keen, 1994) และบุช (Bush, 1996) ก็ให้ความสำคัญกับพลังต่าง ๆ ทางการเมือง (Political Forces) และความ ล้มเหลวทางการเมือง (Political Failings) ซึ่งเป็นตัวลั่นไกให้เกิดความอดอยาก เห็นได้ชัดในตัวเองเช่นกันว่าผลกระทบในทางตรงข้ามที่มีต่อการผลิตทาง การเกษตรนั้นก็เป็นผลมาจากสงครามกลางเมืองได้เมื่อชาวนาทั้งหลายอพยพ หนีออกมาจากที่ดินทำกินด้วยความหวาดกลัวภัยที่มีต่อชีวิตของตน แต่ตัว แสดงทางการเมือง (Political Actors) บางตัวสามารถใช้ความอดอยาก เป็นส่วนสำคัญของวิธีการของพวกเขาในการทำสงครามกลางเมือง ซึ่งก็ไม่ได้ แตกต่างไปจากกองทหารที่กำลังถอนกำลังและใช้ 'นโยบายทำลายทุกอย่าง ไม่ให้หลงเหลือ' (A 'Scorched Earth' Policy) เพื่อไม่ให้ฝ่ายข้าศึกมีอาหาร และวัตถุอื่น ๆ ใช้หรือไม่? ประเด็นนี้นำไปสู่คำถามว่า ความอดอยากก็คือ ผลประโยชน์ของบางฝ่ายใช่หรือไม่ ตัวอย่างเช่น คนที่ได้ประโยชน์จากความ อดอยาก อาจจะได้แก่: (1) บรรดาพ่อค้า ซึ่งอาจจะกำลังกักตุนอาหารหรือ ซื้อผู้งัดตัวด้วยราคาต่ำที่สุด (2) บรรดาคนที่จัดหาเมล็ดพืชจากแหล่งอื่น ๆ (3) บรรดานักการเมืองซึ่งความปรารถนาในการครองอำนาจและดินแดนของ พวกเขา หรือความเกลียดชังที่พวกเขามีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ อาจจะโน้มน้าวให้ คนเหล่านี้แสดงความเลียดเย็นต่อความอดอยากที่เกิดขึ้นในบางพื้นที่ และ (4) บรรดาชนชั้นนำที่ถ่วงถ่วงซึ่งใช้ช่องทางของตนในการเข้าถึงการให้ความ ช่วยเหลือในระดับโลก เพื่อสร้างควมร่ำรวยให้กับตนเองอย่างเห็นแก่ตัว มากกว่าที่จะส่งสิ่งของต่าง ๆ ไปยังพื้นที่ที่มีความต้องการ

คีน (Keen, 1994) ได้ใช้ตรรกะนี้ในการชี้ให้เห็นว่า ในกรณีความอดอยากที่เกิดขึ้นในประเทศซูดาน (Sudan) นั้น เป็นผลจากความจงใจในระดับสูง (A High Level of Intentionality) ในพรรคชนของคีนนั้น ชนชั้นปกครองของซูดานซึ่งเป็นพวกมุสลิม ได้ใช้ความอดอยากเป็น 'ไม้เรียวขนาดยักษ์' (Massive Stick) สำหรับหวดฟาดบรรดาแกนนำของฝ่ายต่อต้าน โดยเฉพาะพวกคริสเตียนทางตอนใต้ของประเทศ นี่คือข้อสรุปที่น่าสยดสยอง และแม้ว่าเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นกับประเทศเดียว ทว่ามันก็เป็นการทำลายต่อทฤษฎีอื่น ๆ ที่อธิบายความอดอยากในลักษณะตรงกันข้าม เมื่อเผชิญหน้ากับการสูญเสียความนิยมของบรรดาผู้สนับสนุนที่อยู่ทางตอนเหนือและวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมระบอบของซูดานก็ได้สร้างความอดอยากให้เกิดขึ้นในตอนใต้ของประเทศ ในฐานะเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการหลุดพ้นจากทางแพร่งที่ (จำใจ) ต้องเลือก (Dilemma) ในการอ้างถึงทฤษฎีของเซน แม้ว่าจะไม่โดยตรงก็ตาม คีน (Keen, 1994, pp.13-14) ได้เขียนในหนังสือของเขาว่า:

แม้ว่าเซนให้ความสำคัญกับความยากจนว่าเป็นรากเหง้าของความอดอยาก ในแง่หนึ่งนั้น มันก็เห็นได้ชัดถึงความมั่งคั่งของเหยื่อที่ผลักดันให้พวกเขาต้องประสบความอดอยาก กระบวนการต่าง ๆ ของความอดอยากเกี่ยวข้องกับกรบีบบังคับให้มีการถ่ายโอนสินทรัพย์ต่าง ๆ จากเหยื่อไปให้กับกลุ่มที่แสวงประโยชน์ในบริบทของการไร้อำนาจทางการเมืองที่เลวร้ายในส่วนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ... ความอดอยากในช่วงปี ค.ศ. 1985-89 เป็นการจงใจสร้างขึ้นมาจากแนวร่วมแห่งผลประโยชน์ที่หลากหลายซึ่งโดยตัวมันเองนั้นตกอยู่ภายใต้แรง

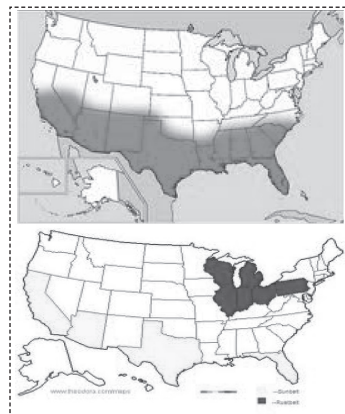
บีบบังคับทางการเมืองและทางเศรษฐกิจในบริบทของฐานทรัพยากรที่ลดน้อยลงและวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมที่เห็นได้ชัดในทางตอนเหนือ* ในปี ค.ศ.

* ข้อความภาษาอังกฤษคือ: Notwithstanding Sen's emphasis on poverty as the root of famine, it was, in a sense, precisely the wealth of victim groups that exposed them to famine. Processes of famine involved the forcible transfer of assets from victim to beneficiary groups in a context of acute political powerlessness on the part of the victims... The 1985-89 famine was the creation of a diverse coalition of interests that were themselves under intense political and economic pressures in the context of a shrinking resource base and significant environmental crisis in the north.'

1998 เมื่อความอดอยากในซูดานได้ปรากฏตัวอีกครั้งหนึ่ง ประเทศนี้ก็ได้อุบัติแบ่งแยกตามความแตกต่างด้านศาสนา หน่วยงานการกุศลทั้งหลายของพวกเขาคริสเตียนได้หลังไหลเข้าไปในดินแดนตอนใต้ ขณะที่ประเทศมุสลิมหลายประเทศได้ให้การสนับสนุนรัฐบาลที่กรุงคาทุม (Khartoum) กล่าวโดยสรุป ความโหดร้ายตามที่ปรากฏนั้นสะท้อนให้เห็นว่าความอดอยากสามารถถูกพิจารณาได้ว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งทางการเมือง

คนงานในประเทศที่ยกเลิกการเป็นย่านอุตสาหกรรม (Workers in the industrializing countries) ตลาดเสรีระดับโลกได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายขึ้นกับชีวิตของคนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในย่านที่เคยเป็นศูนย์กลางของบรรดาประเทศที่กำหนดด้านอุตสาหกรรม ในทฤษฎีของพีท (Peet, 1987, p.21) ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1974-1983 บรรดาคนที่เคยทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่ได้รับค่าจ้างในอัตราสูงจำนวนประมาณ 8 ล้านคน 'หายไป' โดยคนจำนวนนี้เคยเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจซื้อสูงมาก การว่างงานมีจำนวนมากในบางประเทศเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะในยุโรป โดย อังกฤษและเบลเยียมมีจำนวนคนว่างงานมากกว่าประเทศอื่น ๆ อย่างเช่นเยอรมนี ในทางตรงข้าม ในยุโรปตอนใต้ ลาตินอเมริกา และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงเวลาเดียวกันนี้ ก็ได้มีการจ้างงานในภาคการผลิตอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในประเทศบราซิล การจ้างงานในภาคการผลิตเพิ่มขึ้น 23% ในประเทศตุรกีเพิ่มขึ้น 32% และในประเทศเกาหลีใต้ และในประเทศมาเลเซีย เพิ่มขึ้น 77% และ 75% ตามลำดับ

อย่างไรก็ดี คงไม่ได้หมายความว่า การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) เป็นการทดแทนการเลิกจ้างในประเทศที่กำหนดด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจบางอย่างได้ย้ายฐานการผลิตไปยังที่อื่น ๆ ภายในประเทศที่ร่ำรวย ตัวอย่างเช่น ในกรณีของอเมริกา ได้มีการย้ายย่านอุตสาหกรรมไปยังบริเวณที่มีชื่อเรียกว่า

'sunbelt'* ในมลรัฐต่าง ๆ ทางตอนใต้อย่างเท็กซัส (Texas) ฟลอริดา (Florida) และอริโซนา (Arizona) อย่างไรก็ดี คริสต์ทศวรรษ 1970 เป็นช่วงเวลาที่ได้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการขาดแคลนคนงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตขนาดใหญ่ (Haemorrhaging of manufacturing employment) ในบริเวณที่เรียกว่า 'ย่านอุตสาหกรรมที่ถูกปล่อยร้าง' หรือที่มีชื่อเรียกว่า 'rustbelt'** ในย่านอุตสาหกรรมของอเมริกาเหนือและยุโรป การเสื่อมสลายของเขตหรือเมืองอุตสาหกรรมการผลิตได้ทำให้เกิดการตกต่ำของภาษีในท้องถิ่นอันนำไปสู่การตัดงบประมาณด้านการบริการสาธารณะ ผลกระทบทางจิตวิทยาและทางสังคมของมาตรฐานชีวิตที่ย่ำแย่ลงและการว่างงาน ได้นำไปสู่เหตุการณ์การฆ่าตัวตาย การฆาตกรรม โรครจิต ความรุนแรงในสังคม การหย่าร้างและการติดคุก ได้มีการชี้ให้เห็นว่า การว่างงานของคนจำนวนถึง 5,000 คน ในโรงงานอุตสาหกรรมรถยนต์ในมิชิแกน (Michigan) ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1970 ได้ทำให้เกิดการไม่มีงานทำขยายวงกว้างเพิ่มเป็น 20,000 คนทั่วสหรัฐอเมริกา ความตกต่ำไม่ได้เกิดแค่เฉพาะกับโรงงานผลิตชิ้นส่วนเท่านั้น แต่ยังขยายวงไปยังโรงงานอุตสาหกรรมและบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรถยนต์ เช่น เหล็ก โลหะ ยาง การขนส่ง การขายรถยนต์ และบริษัทที่ขายบริการด้านการเงิน งานเหล่านี้จำนวนมากมีลูกจ้างเป็นคนผิวดำซึ่งเขตอุตสาหกรรมของมลรัฐทางตอนเหนือ นำมาจากเขตเกษตรกรรมทางตอนใต้เมื่อหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

ด้วยเหตุนี้ การยกเลิกการผลิตของภาคอุตสาหกรรม (Deindustrialization) ในบางพื้นที่ มีความเชื่อมโยงกับการเกิดขึ้นของภาคอุตสาหกรรมใหม่ ๆ (The Rise of New Industries) ในบางพื้นที่ เห็นได้ชัดว่า โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ

* 'sun belt' เป็นภูมิภาคหนึ่ง (region) ของสหรัฐอเมริกาตั้งอยู่ตรงเส้นรุ้งที่ 38 ของพิกัดทางภูมิศาสตร์โดยมีอาณาบริเวณตั้งแต่ตอนใต้ไปจนถึงตะวันตกเฉียงใต้ ลักษณะทั่วไปของภูมิภาคนี้ก็คือภูมิอากาศที่อบอุ่นซึ่งมีฤดูร้อนที่นานกว่าฤดูหนาวหรือภูมิอากาศแบบกึ่งเขตร้อน ภูมิภาคนี้ครอบคลุมมลรัฐฟลอริดา และทางใต้ของมลรัฐเท็กซัส

** 'rust belt' เป็นคำที่ได้รับความนิยมใช้กันในสหรัฐอเมริกาในคริสต์ทศวรรษ 1980 เพื่อใช้เรียกชื่ออย่างไม่เป็นทางการบริเวณที่เคยเป็นย่านอุตสาหกรรมซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของมลรัฐต่าง ๆ ทางตะวันออกเฉียงเหนือและมลรัฐต่าง ๆ ทางตอนกลางค่อนข้างไปทางตะวันออกเฉียงเหนือของสหรัฐอเมริกา 'rust belt' เริ่มปรากฏตัวในตอนแรกในนิวยอร์ก หลังจากนั้นก็ขยายอาณา

ทั้งในแง่ที่เห็นสาเหตุและเป็นผลที่ตามมา นั้น มีความซับซ้อนอย่างมากในกรณีของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และส่วนหนึ่งคงต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อกระบวนการของการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นควบคู่กัน เป็นเรื่องซึ่งมีความสำคัญอย่างมากที่จะต้องยอมรับว่า โลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่ต่อเนื่องยาวนานของการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การแตกสลายทางเศรษฐกิจ เหตุผลประการหนึ่งก็คือทุนนิยมสร้างผลกระทบของความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นภายในและระหว่างสังคมต่าง ๆ และทุนนิยมได้ถูกขับเคลื่อนด้วยพลังของเทคโนโลยีและตลาด อุตสาหกรรม ย่านอุตสาหกรรม และโครงสร้างของทักษะ มีความรุ่งเรืองและความตกต่ำเดเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่น่านำมาพิจารณา เช่นกรณีของอุตสาหกรรมฝ้ายในบริเวณทางเหนือของอังกฤษซึ่งได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่ในคริสต์ทศวรรษ 1920 อิทธิพลของเขตอุตสาหกรรมนี้ตกต่ำลงอันเป็นผลจากการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรมสิ่งทอที่เป็นคู่แข่งในอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น อินเดีย และอียิปต์

ในช่วงกลางคริสต์ทศวรรษ 1980 พลังแรงงานจำนวน 2 ใน 3 ของประเทศที่ก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรมได้ผลจากงานในภาคการผลิต และได้ถูกจัดประเภทให้เป็นผลคนงานในภาคบริการ ขณะที่การจ้างงานสำหรับคนงานที่ใช้แรงงานในการผลิตในอเมริกาและในอีกหลาย ๆ ประเทศไม่มีตัวเลขที่แสดงว่าเพิ่มขึ้นเลยในช่วงเวลามากกว่า 20 ปี แนวโน้มไปสู่ ‘การใช้ทักษะความชำนาญในลักษณะยืดหยุ่น’ (‘Flexible Specialization’) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นของการจ้างเหมารับช่วงการผลิตให้กับบริษัทเล็ก ๆ รวมตลอดถึงแนวโน้มของการที่ธุรกิจทั้งหมดได้ทำการลดจำนวนแรงงาน (‘Downsize’) ที่ทำงานประจำของตน และหันไปใช้แรงงานประเภทเป็นระยะ ๆ (ทำงานเป็นกะ) ประเภทชั่วคราวและประเภททำงานล่วงเวลาเพิ่มมากขึ้น เป็นคำอธิบายที่ดีให้เห็นแนวโน้มอันเห็นได้ชัดไปสู่ปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ‘การโลหะกิจการการผลิตภาคอุตสาหกรรม’ (‘Deindustrialization’) แม้ว่าในพื้นที่ที่การสร้างงานประสบ

* บริเวณไปยังมลรัฐฟลินทวอเนีย เวอร์จิเนียตะวันตก โอไฮโอ อิลลินอยส์ทางตอนเหนือ และวิสคอนซินทางตะวันออก บริเวณดังกล่าวเคยรู้จักกันดีว่าเป็นแกนกลางของอุตสาหกรรมในอเมริกา

ความสำเร็จ พลเมืองจำนวนมากในประเทศอุตสาหกรรม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยกว่าคนกลุ่มน้อย ล้วนกำลังเอาชีวิตรอดด้วยการทำงานล่วงเวลาที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำมากอย่างน้อย 2-3 งาน

ชาวนายากจนและแรงงานรับจ้างไร้ที่ดิน (Peasants and Landless Labourers)

เมื่อความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุนนิยมแพร่ขยายออกไปยังส่วนต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างไม่เท่าเทียมกัน 'ผู้ที่ สูญเสีย' ('Losers') จำนวนที่เห็นชัดที่สุดกลุ่มหนึ่งก็คือ ชนชั้นชาวนา (ไร้ที่ดินและต้องใช้แรงงานในภาคเกษตร) (Peasantry) ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 นักทฤษฎีสังคมอย่างคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ก็ได้คาดการณ์เกี่ยวกับการเสื่อมสลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และการหายไปของชนชั้นชาวนาไร้ที่ดิน การเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ (Modernization) และการเข้าสู่สภาวะอุตสาหกรรม (Industrialization) ได้ถูกมองว่าเป็นสัญญาณของการสิ้นสุดของความเป็นชนบท จริง ๆ แล้ว มีสิ่งบอกเหตุหลายอย่างในตอนเริ่มต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 21 ว่าการเข้าสู่สภาวะความเป็นเมือง (Urbanization) กำลังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วไป [กลายเป็นบรรทัดฐาน] (Gugler, 1995; World bank, 2005b) อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้ชะลอลงและไม่ได้เดินหน้าต่อไปอย่างเต็มที่อย่างที่ได้มีการคาดการณ์มาก่อนในตอนแรก ผู้คนจำนวนมากยังคงอาศัยอยู่ในบริเวณชนบท แน่นอนว่าไม่ใช่ทุกคนเป็น 'ชาวนายากจน' ซึ่งเป็นคำที่แม้จะมีความหมายกำกวมแต่ก็ถูกนำไปใช้อยู่หลายต่อหลายครั้ง แม้ยังไม่มีการกำหนดความหมายที่ชัดเจนให้กับคำว่า 'ชาวนายากจน' แต่สิ่งที่เราต้องทำก็คือ การระบุลักษณะบางอย่างของการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมในชนบท (Rural Social Differentiation) โครงสร้างทางชนชั้นของโลกชนบท (The Class Structure of The Rural World) มีความซับซ้อนไม่ต่างจากบริเวณที่เป็นเมือง แม้ว่าหลายต่อหลายครั้งนักสังคมวิทยาส่วนใหญ่มองข้ามประเด็นนี้โดยหันไปให้ความสำคัญกับเมือง ตารางข้างล่างนี้ (ตารางที่

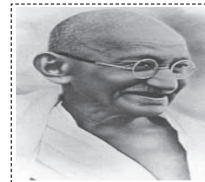
3) แสดงให้เห็นโครงสร้างทางชนชั้นของชนบทในเอเชีย [ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังอาศัยอยู่ในชนบท]

ตารางที่ 3 โครงสร้างอย่างง่าย ๆ ของชนชั้นในชนบท (a simple rural class structure)

เจ้าที่ดิน (Landlords)	ดำเนินชีวิตด้วยการเสวยความมั่งคั่งจากค่าเช่าที่ดิน
ชาวนาที่มีฐานะมั่งคั่ง (Rich peasants)	ดำเนินชีวิตด้วยผลผลิตทางการเกษตรของตนเองและด้วยส่วนเกินที่มาจากกาให้เช่นที่ดิน
ชาวนาที่มีฐานะปานกลาง (Middle peasants)	ดำเนินชีวิตด้วยผลผลิตทางการเกษตรที่อาศัยแรงงานส่วนใหญ่ของสมาชิกในครัวเรือน
ชาวนาที่มีฐานะยากจน (Poor peasants)	มีที่ดินจำนวนน้อยมากหรือให้เช่าที่ดินจำนวนน้อยที่ตนมีอยู่ แต่ยังคงต้องงานให้คนอื่นเพื่อรายได้ในการยังชีพ
แรงงานไร้ที่ดิน (landless labourers)	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและต้องขายพลังแรงงานของตน

ที่มา: ปรับปรุงจาก Bagchi (1982, pp.149-50)

การแบ่งแยกทางชนชั้นดังกล่าวมีลักษณะที่ทับซ้อนกับการแบ่งแยกทางศาสนา เพศสถานะชาติพันธุ์ และวรรณะ [ในกรณีของอินเดียและในสังคมอื่น ๆ อีกบางแห่ง] ตัวอย่างเช่น คนคุ้ยหาอาหารกินตามกองขยะ (Scavengers) คนชำแหละเนื้อสัตว์ (Butchers) และคนเก็บขยะ (Night Soil Workers) ล้วนมีตำแหน่งแห่งที่อยู่ชั้นล่างสุดของการจัดลำดับชั้นของวรรณะ และแม้ว่าได้มีความพยายามโดยผู้นำการเคลื่อนไหวอย่างมหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi) และโดยรัฐบาลของอินเดียอีกหลายชุดหลังจากนั้นเพื่อล้มเลิกการแบ่งวรรณะที่กำหนดความเป็นจัตนาล (Untouchability) ของคนบางกลุ่มในสังคม แต่หลายต่อหลายครั้งที่เดียวที่เป็นเรื่องจากสำหรับคนจำนวนมากที่จะหลุดพ้นออกมาจากวรรณะที่ถูกนิยามจากอาชีพและสืบทอดมาถึงลูกหลาน

ชนชั้นชาวนายากจนและการแตกสลายของโลกชนบท (The Peasantry and the Disruption of the Rural World)

แล้วทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรกับการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำ (Uneven Development) ? คำตอบก็คือ กระบวนการของการเข้าสู่ภาวะอุตสาหกรรม (Industrialization) การเข้าสู่สภาวะความเป็นเมือง (Urbanization) และการทำทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้าเพื่อขาย (Commercialization) ได้ทำให้โลกชนบทแตกสลายในลักษณะที่มีความลึกซึ้ง ดังนั้น 'ชนชั้นชาวนายากจน' ('The Peasantry') จึงจำเป็นต้องถูกเข้าใจว่าไม่ใช่เป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นส่วนที่เกินของสังคม [จุดยืนของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)] หรือเป็นกลุ่มคน 'แบบดั้งเดิม' ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง (An Unchanging 'Traditional' Category) เท่านั้น แต่ยังเป็นกลุ่มคนที่เกิดจากการแตกตัวของชนชั้นอันเป็นผลของการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศรูปแบบใหม่ (New International Division of Labour / NIDL) ในปัจจุบันมีชาวนายากจนจำนวนน้อยมากที่ยังคงยังชีพด้วยผลผลิตของตนแต่เพียงอย่างเดียวหรือแม้แต่บริโภคแค่เพียงผลผลิตในตลาดของท้องถิ่นเท่านั้น ตรงกันข้ามในปัจจุบันการดำรงชีวิตของคนชนบทแทบทั้งหมดได้ถูกยึดโยงเข้ากับตลาดในระดับโลก สิ่งที่เราเรียกว่า 'ห่วงโซ่อุปทานระดับโลก' ('Global Supply Chain')*

* ห่วงโซ่อุปทานระดับโลก (global supply chain) คือบรรดาเครือข่ายธุรกิจซึ่งเชื่อมโยงบรรดาผู้บริโภคเข้ากับผู้ผลิตรายเล็กที่สุดทั้งหลายจนถึงขั้นตอนแรกเริ่มของห่วงโซ่นี้ ฝ่ายหลังประกอบด้วยบรรดาคนที่ทำงานอยู่ในครัวเรือนหรือบรรดาลูกจ้างในร้านเล็ก ๆ ซึ่งบริษัทขนาดใหญ่ต่าง ๆ มอบหมายให้ทำหน้าที่รับช่วงการผลิตบางอย่าง ส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างธุรกิจสองประเภทที่มีขนาดแตกต่างกันอย่างลิบลับนี้ก็คือบรรดาโรงงานผลิตขนาดใหญ่ คลังเก็บ/พักรอสินค้าสำหรับการจำหน่าย บริษัทขนส่งสินค้า บรรดาผู้ขายทั้งแบบขายส่งและขายปลีก คนเหล่านี้ส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้มอบหมายให้มีการรับช่วงการทำงานต่อไปยังบรรดาผู้ประกอบการเป็นจำนวนนับไม่ถ้วน บรรดาสินค้าทางการเกษตรยังได้ถูกปลูก ถูกเก็บเกี่ยว ถูกรับช่วงในการแปรรูป และถูกบรรจุหีบห่อในหลาย ๆ ประเทศโดยผ่านบริษัทที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้าเพื่อสนองความต้องการของบรรดาผู้บริโภค ซึ่งบ่อยครั้งที่เดียวที่ผู้บริโภคเหล่านี้ปรากฏตัวอยู่ในห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ทั้งหลายในประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปมาก

ซึ่งทำให้ผลผลิต (ทางการเกษตร) มีราคาที่ถูกมากในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ (Supermarkets) อย่าง Wal-Mart, Tesco หรือ Carrefour มักนำไปสู่สภาพ การทำงานในชนบทที่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนในหลาย ๆ ประเทศ โดยที่คนในชนบท เหล่านี้ไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้โดยปราศจาก การทำพันธะสัญญาว่าจะต้องผลิตดอกไม้ อาหาร และ ผลไม้ให้กับประเทศ ฝ้ายเหนือที่ร่ำรวย (The Rich North)

เราไม่ควรจินตนาการว่าบริษัทขนาดใหญ่ ทั้งหลายดำเนินธุรกิจด้วยการให้มีการรับช่วง การผลิต (Subcontracting) ยังมีผู้ที่ประกอบกร

ด้วยการเป็นเจ้าของที่ดินหรือเป็นนายจ้างของผู้ใช้แรงงานโดยตรงด้วยเช่นกัน ระดับบนสุดของ TNCs ด้านเกษตรกรรมอย่างเช่น Monsanto [ซึ่งเป็น ผู้จำหน่ายปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช ยากำจัดวัชพืช และ ัญญาพืชที่ดัดแปลง พันธุกรรม] หรือ Del Monte [ซึ่งเราสามารถพบเห็นผลไม้กระป๋องของบริษัทนี้ ตามชั้นวางสินค้าในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ทั่วโลก] บริษัทดังกล่าวเหล่านี้ได้ ถูกมองว่าเข้าไปเกี่ยวข้องกับ 'ธุรกิจการเกษตร' ('Agribusiness') โดยที่บริษัท เหล่านี้กว้านซื้อที่ดินขนาดใหญ่ในหลายประเทศ โดยที่ดินเหล่านี้เคยเป็นที่ดินที่ ชาวบ้านในประเทศเหล่านั้นใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือที่ดินที่ชนชั้นชาวนาระดับ กลาง (The Middle Peasantry) เป็นเจ้าของ และได้เปลี่ยนแปลงที่ดินเหล่านั้น ให้กลายเป็น 'ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมเกษตร' โดยใช้แรงงานรับจ้างใน การปลูกพืช หวานเมล็ดพืช เก็บเกี่ยวผลผลิต และบรรจุผลผลิต ชาวนาขนาดเล็ก และขนาดกลางได้ถูกผลักดันให้ตกต่ำ หรือสามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ก็ด้วย การทำงานล่วงเวลาให้กับบริษัทขนาดใหญ่

วิธีการอีกอันหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งโลก ชนบทได้ถูกดูดดึงเข้าสู่ตลาดโลกก็คือโดยผ่าน 'การปฏิวัติเขียว' (The 'Green Revolution')* ซึ่ง แพร่กระจายเมล็ดพืชที่ให้ผลผลิตสูงไปยังชาวนา

* การปฏิวัติเขียว (Green Revolution) คือ การแพร่ขยายเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ ที่ให้ผลผลิตสูง โดยเฉพาะข้าวสาลี ข้าวเจ้า และข้าวโพด [โปรดอย่านำคำนี้ไปใช้สับสนกับขบวนการสีเขียว/ สิ่งแวดล้อม] อุตสาหกรรมในอเมริกา

ในส่วนต่างๆของโลก รัฐบาลและนักวิจัยทั้งหลายทั้งหลายได้มอง ‘การปฏิวัติเขียว’ ว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการบรรดสลายนความยากจนได้อย่างถาวร ประการแรก นักสังคมวิทยาจำนวนหนึ่งให้เหตุผลว่า ผลที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจของนวัตกรรมอันนี้มีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับเป้าหมายที่วางไว้อย่างพลิกผัน เฉพาะชาวนาร่ำรวยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงยาฆ่าศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี และน้ำเพื่อทำให้เมล็ดพืชเหล่านั้นให้ผลผลิตจำนวนมากที่สุด ผลผลิตจะมีมากกว่าตามจำนวนเนื้อที่ที่ใช้เพาะปลูก ดังนั้นชาวนาที่ร่ำรวยเท่านั้นที่หลายต่อหลายครั้งสามารถมีพลังซื้อได้มากกว่าชาวนารายเล็ก ในเวลาต่อมา นักสังคมศาสตร์ได้รายงานเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจอย่างมากโดยเฉพาะในเอเชีย เมื่อต้นทุนของเทคโนโลยีต่ำลง ซึ่งบ่อยครั้งที่เดียวที่เป็นผลจากการให้เงินอุดหนุนของรัฐบาล (Subsidies) ชาวนายากจนและชาวนาชั้นกลางปฏิเสศที่จะใช้เมล็ดพืชใหม่ ๆ

ในที่อื่น ๆ การที่ตลาดได้เข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างไม่หยุดยั้งได้ทำให้ผู้ผลิตรายย่อยที่เคยได้รับการคุ้มครอง อย่างเช่นคนที่ปลูกกล้วยหอมในแถบแคริบเบียน (Caribbean) ได้ถูกดึงเข้าร่วม กระบวนการผลิตโดยบริษัทขนาดใหญ่ด้านการเกษตร บรรดาห้างสรรพสินค้าของประเทศที่ร่ำรวยทั้งหลายมีความต้องการกล้วยหอมที่ได้มาตรฐานมากขึ้น และด้วยจำนวนมากขึ้น แต่ในราคาที่ต่ำกว่าที่ชาวนาในแถบแคริบเบียนจะสามารถส่งให้ได้ ด้วยเหตุนี้ อำนาจในการต่อรองและในการกำหนดตลาดของผู้ผลิตขนาดใหญ่ระดับโลกจึงสามารถผลักดันชาวนาในท้องถิ่นให้ออกไปจากรูธุรกิจหรือแม้กระทั่งให้ออกไปจากตลาดในท้องถิ่นของตน ตัวอย่างก็คือ เป็นสิ่งที่เห็นกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันในพื้นที่ที่ทำการปลูกกาแฟ [ในลาตินอเมริกา] ก็คือชวดกาแฟยี่ห้อ Nestcafé วางขายอยู่ทั่วไป โดยชวดกาแฟยี่ห้อนั้นบรรจุเม็ดกาแฟ [จากประเทศกานา (Ghana)] ที่ดำเนินการแปรรูป [ในประเทศอังกฤษ] และส่งกลับมายาขายในพื้นที่นี้ แรงบีบอย่างต่อเนื่องที่มีต่อชนชั้นชาวนา ได้ผลักดันให้พวกเขาตกอยู่ในสภาวะยากจนหรือสภาวะสิ้นหวังเพราะไร่ที่ดิน พวกเขาต้องเอาชีวิตจรดในสภาวะแร้นแค้นในดินแดนที่อยู่ชายขอบ พวกเขาถูกบีบให้กลายเป็นแรงงานไร่ที่ดิน หรือแม้กระทั่งถูกบีบให้มุ่งหน้าสู่สลัมที่ตั้งเรียงรายรอบพื้นที่ที่เป็นเมืองใหญ่ ๆ

คนจนเมือง (The Urban Poor)

บริเวณชนบทในหลายประเทศที่ยากจนไม่มีความสามารถที่จะยังชีพในระดับที่เพียงพอเลี้ยงตัวเองได้ ความหวังที่พอมองเห็นอย่างเลือนรางก็คือการได้งานทำอย่างถาวรในเมือง โอกาสในการเข้าถึงการมีชีวิตและได้รับบริการที่ดีขึ้นโดยปกติแล้วมีมากกว่าในชนบท การเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นตามมาได้ถูกมองว่าเป็น ‘การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของประชากรครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์’ (‘Epic, Historical Proportions’) (Harrison, 1981, p.145) ในปี ค.ศ. 1940 เมืองหรือนครต่าง ๆ ของบรรดาประเทศยากจน มีคนเข้ามาอาศัยจำนวนมากถึง 185 ล้านคน ในปี ค.ศ. 1975 จำนวนคนเหล่านี้เพิ่มสูงถึง 770 ล้านคน โดยที่ครึ่งหนึ่งของจำนวนนี้ ไม่ได้มาจากการเพิ่มขึ้นของคนที่อยู่ในเมืองอยู่ก่อนแล้ว แต่มาจากการเคลื่อนย้ายผู้คนจากพื้นที่ชนบท (Harrison, 1981, p. 145)

บรรดาผู้อพยพที่เข้ามาอยู่ในเมืองนี้มีอาชีพและดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย คนที่เข้ามาพึ่งใบบุญของศาสนา คนวิกลจริต คนทุพพลภาพ พวกชายของเร่ร่อน (ขายไม้ขีดไฟและถั่ว) คนขับแท็กซี่และรถโดยสาร นักล้วงกระเป๋า ขโมยกะหรี คนที่รับจ้างขนของ/ ขาเล้ง ขอทาน คนที่กำลังหางานทำ ไม่ว่าจะเป็งานที่ตุนถนัดหรือไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน ทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญของภูมิทัศน์ทางสังคมที่แตกต่างหลากหลายของนครต่าง ๆ ในบรรดาประเทศยากจน

รูปที่ 3: คนเก็บขยะในเมืองโบโกตา (Bogotá) ประเทศโคลัมเบีย (Columbia) เด็กหลายคนกำลังเก็บและแยกขยะ บ่อยครั้งที่เด็ยวที่เด็กเหล่านี้ได้รับบาดเจ็บจากเศษแก้ว เศษโลหะมีคม และสารเคมีที่ถูกทิ้ง

คนจำนวนมากที่อพยพเข้ามาใหม่เพื่ออาศัยในบริเวณเมือง ได้หาทางที่จะรักษารูปแบบของความสัมพันธ์บางอย่างที่มีกับชนบทเอาไว้ ไม่ว่าจะโดยการปฏิบัติหรือโดยผ่านความรู้สึก ระบบนี้บางครั้งถูกอธิบายว่าเป็น ‘การเคลื่อนย้ายคนที่เป็นวัฏจักร’ (‘Circular migration’) หรือ ‘ระบบคู่ขนาน’ (‘Dual System’) ซึ่งมีลักษณะตามที่กักเกลอร์ (Gugler, 1995, p.544) ได้บรรยายเอาไว้ดังนี้:

ยุทธศาสตร์ ‘ระบบคู่ขนาน’ ได้ถูกหล่อเลี้ยงให้ดำรงอยู่ได้ด้วยกลุ่มเครือญาติซึ่งควบคุมทรัพยากรในชนบท โดยเฉพาะการเข้าถึงที่ดินของบรรพบุรุษ หมู่บ้านสร้างหลักประกันสำหรับการเป็นที่พักพิงในระบบเศรษฐกิจโลกซึ่งประสบความล้มเหลวในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับประชากรในตัวเมืองจำนวนมาก และหลายต่อหลายครั้งกลับเป็นภัยคุกคามต่ออนาคตทางการเมืองที่ไร้ความแน่นอน สำหรับคนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในเมือง ความเหนียวแน่นของความเป็นเครือญาติในชนบทเป็นแหล่งให้ความมั่นคงทางสังคมที่แม้จะไม่มากนักแต่ก็พึ่งได้ บ่อยครั้งที่เดียวที่บรรดาคนที่เคลื่อนย้ายถิ่นไปใช้ชีวิตในเมืองมีความหวังที่จะ ‘กลับคืนสู่ถิ่นที่อยู่เดิม’*

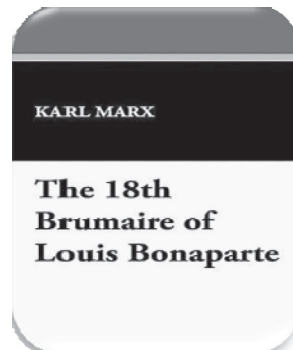
แม้ว่าระบบนี้จะมีความยืดหยุ่นในหลาย ๆ พื้นที่ แต่พันธะผูกพันที่มีกับหมู่บ้านค่อย ๆ ถูกบั่นสลายลง คราวเรือนถูกทำให้แตกสลายและบรรดาผู้ย้ายถิ่นฐานเข้าสู่นครก็ดำเนินชีวิตของตนเองตามลำพัง ขณะที่หลาย ๆ คนมีชีวิตอย่างทุกข์ยากในสลัม การเข้ามาตั้งถิ่นฐานชั่วคราวแบบนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ นานา เช่น Favelas and

* ข้อความภาษาอังกฤษคือ: The ‘dual-system’ strategy is sustained by kinship groups that control rural resources, in particular access to ancestral lands. The village assures a refuge in a political economy that fails to provide economic security to many of the urban population and that often threatens an uncertain political future. For many urban dwellers, the solidarity of rural kin provides their only social security, meager but reliable. Often they look forward to coming ‘home’.

Barrios, Cardboard Cities and Shantytowns* สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นสภาพที่ขาดแคลนที่ชุกห้วนอน ถนนที่อยู่สภาพย่ำแย่ และไม่มีระบบกำจัดของเสีย/สิ่งโสโครกไม่มีไฟฟ้าหรือแม้กระทั่งน้ำประปาใช้ บริการสาธารณะอย่างสนามกีฬา ห้องสมุด โรงเรียน ศูนย์อนามัยหรือสวนสาธารณะเป็นสิ่งที่อยู่ไกลเกินความฝัน

สภาพของผู้คนที่ใช้ชีวิตแบบนี้เลวร้ายมากจนนักเขียนแนวหลังมาร์กซิสต์ (Post-marxists) เชื่อว่า ยังมีผู้คนอีกชนชั้นหนึ่งที่อยู่ในลำดับชั้นต่ำลงมาจากชนชั้นกรรมกร (The Proletariat) มาร์กซ์ (Marx) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคนกลุ่มดังกล่าวซึ่งอยู่ในสภาพของการเป็นชนชั้นชานาไร้สมบัติที่หลังไหลเข้ามาอยู่ในปารีสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในหนังสือชื่อ The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte ซึ่งเป็นงานเขียนเล่มเล็ก ๆ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1852 มาร์กซ์ (Marx, 1954) ได้บรรยายสภาพคนกลุ่มนี้ว่าเป็น ‘กรรมกรกะเลว กะลาด/ กรรมกรที่อาศัยชุกห้วนอนตามสลัม’ (‘lumpenproletariat’) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่สามารถฉีกกำลังทางชนชั้นได้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ประกอบด้วยคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกันมากมาย มาร์กซ์เชื่อว่า ไม่มีทางเป็นไปได้สำหรับคนเหล่านี้จะเข้าร่วมในการต่อสู้แบบปฏิวัติ เนื่องจาก ‘สภาวะในการมีชีวิตของพวกเขาได้กำหนดให้พวกเขากลายเป็นเครื่องมือที่ถูกหล่อซื้อด้วยเงินให้ล่ามแดง พฤติกรรมปฏิกริยาได้ง่าย ๆ**

* ชื่อเรียกเหล่านี้หมายถึงบรรดาชุมชนแออัดอันเป็นที่ชุกห้วนอนของคนจนเมืองทั้งที่อยู่ใจกลางเมืองและชานเมือง ที่ชุกห้วนอนของคนจนเหล่านี้ปะมุงข้างฝาและหลังคาด้วยวัสดุเหลือใช้ที่อยู่ในสภาพผุพัง ไม่ว่าจะป็นกล่องกระดาษ เศษไม้ ป้ายหาเสียงของพวกนักการเมือง เป็นต้น

**ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'their conditions of life prepared them more to be "bribed tools of reactionary intrigue.'

การโจมตีความคิดเช่นนี้ที่ได้รับความสนใจมากที่สุดมาจากฟรองซ์ ฟานง (Franz Fanon) ซึ่งเป็นนักจิตวิเคราะห์ชาวมาร์ตินิค (Martinican) ที่ได้เข้าร่วมการต่อสู้ต่อต้านลัทธิอาณานิคมในประเทศอัลจีเรีย (Algeria) ฟานงได้ชี้ให้เห็นว่า มาร์กซ์ไม่สามารถมองเห็นความสำคัญของคนกลุ่มนี้ซึ่งได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองและเมืองหลวงในช่วงที่ตกเป็นอาณานิคมในฐานะเป็นคนที่เข้ามาหางานทำแต่ไม่มีงานทำหรือมีงานทำแต่ได้ค่าจ้างต่ำมาก การใช้คำว่า 'คนงาน/กรรมกร' ('workers') สำหรับคนกลุ่มนี้ อาจจะไม่เหมาะสม เนื่องจากว่าพวกเขาไม่น่าจะหางานทำได้ แม้ว่าฟานงจะใช้คำ ๆ เดียว

กับมาร์กซ์ในเรียกคนกลุ่มนี้ว่า 'the lumpenproletariat' แต่ฟานงกลับให้ความสำคัญกับบทบาทของคนกลุ่มนี้มาก ในงานเขียนทางการเมืองอันลือชื่อ (Les Damnés de la Terre) ที่มีกรมแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า The Wretched of the Earth (Fanon, 1967) คนที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้รับมอบหมายให้มีบทบาทเป็น 'หัวหอกของการต่อสู้ในเมือง' สำหรับการปฏิวัติที่มีฐานที่มั่นอยู่ในชนบท (An 'Urban Spearhead' to A Revolution Based in The Countryside) ฟานงใช้วิธีการอุปมาอุปมัยให้เห็นภาพอันมีชีวิตชีวาว่า คนกลุ่มนี้เป็นเหมือน 'ฝูงหนู' (A 'Horde of Rats') เราอาจเตะพวกมันกระเด็นไปไกลได้ แต่พวกมันก็จะแห่กลับมาอีก พวกมันจะกัดตะรากต้นไม้เข้าอาณานิคมอย่างไม่ยอมเหน็ดเหนื่อย^{*}

เพื่อชี้ให้เห็นศักยภาพทางการเมืองของคนกลุ่มนี้ นักเขียนคนอื่น ๆ ได้ใช้คำว่า 'กรรมกรชั้นรอง' ('Subproletariat') หรือ 'ชนชั้นชาวนากรรมกร' ('Peasantariat') เพื่อให้หลุดพ้นจากความหมายในแง่ลบของคำว่า 'กรรมกรกะเลาะกะลาด/กรรมกรที่อาศัยอยู่ในสลัม' ('Lumpenproletariat') อย่างไรก็ดี แม้ นักเขียนแนววิพากษ์เหล่านี้จะมีความหวังว่าคนเหล่านี้อาจจะเข้าไปมีตำแหน่งแห่งที่ของการเป็นกรรมกร [ซึ่งถูกมองว่ามีลักษณะประนีประนอมและ

^{*} ข้อความภาษาอังกฤษคือ: 'One could kick them away, but they kept coming back, tenaciously gnawing at the roots of the colonial tree.'

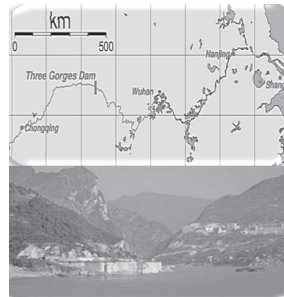
โอนอ่อนผ่อนตามระบบทุนนิยมมากขึ้น] แต่คนจนเมืองก็ยังไม่ได้สำแดงตน ออกมาให้เห็นสำนึกในการปฏิวัติ (Revolutionary Consciousness) อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ใดก็ตามที่ ได้มีการชี้ให้เห็นว่ามีปฏิบัติการทางสังคม (Social Action) อยู่ 4 รูปแบบ (Four Forms of Social Action) ซึ่งดูเหมือนปรากฏให้เห็นขณะนี้: (1) กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ยังยึดติดอยู่กับค่านิยมของชาวนายากจน แม้ว่าเงื่อนไขต่าง ๆ ที่โยงยึดคนพวกนี้ให้อยู่ติดกับชนบทได้เสื่อมพังไปแล้ว (2) กลุ่มที่เชื่อมโยงกับบรรดานักการเมืองแนวประชานิยมซึ่ง และตัวมาร์กซ์เอง ก็ยอมรับใช้คนจนเมืองเพื่อเป็นฐานในการค้ำยันอำนาจของตนด้วยการเข้าไปเยียววาทปัญหาเฉพาะบางอย่างของคนกลุ่มนี้เพื่อยับยั้งความโกรธแค้นให้หยุดลงชั่วคราว (3) กลุ่มคนที่หันไปประกอบอาชีพการกรรมเพื่อใช้เป็นวิถีทางอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตและน่าจะเป็วิถีทางเพียงอันเดียวเท่านั้นที่ทำให้คนกลุ่มนี้อยู่รอดได้ และ (4) กลุ่มที่มีความหวังอย่างมากต่อการปฏิรูปด้วยการดำเนินการร่วมกันของทั้งชุมชนเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมและมาตรฐานชีวิตของบรรดาผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด

หลายต่อหลายครั้งที่ผลลัพธ์ในเชิงบวกมากขึ้น เป็นผลมาจากการเข้ามาเกี่ยวข้องของนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ นักศึกษา และเอ็นจีโอ (NGOs) ซึ่งคนเหล่านี้ทำงานให้กับคนจนเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการขั้นพื้นฐานสถานะเช่นนี้น่าจะยกระดับให้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ถ้ามีประชาสังคมที่เข้มแข็ง (Strong Civil Society) และการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยในระดับหนึ่งที่ยอมรับได้ (Some Reasonable Degree of Political Democracy) การยกระดับสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นดังกล่าวมาจาก เหตุผลที่ชัดเจนประการหนึ่ง นั่นคือ นักการเมืองทั้งหลายล้วนแข่งขันกันเพื่อคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถ้าคนจนเมืองสามารถปรับตัวมุ่งสู่ปฏิบัติการทางการเมืองได้ ถนน การให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุก่อสร้างที่อยู่อาศัย ระบบกำจัดของเสีย และน้ำประปาสำหรับการใช้สอยในชีวิตประจำวัน จะค่อย ๆ หลั้วไหลเข้ามาเอง ระดับของบริการสาธารณะ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะไม่ขาดแคลนอีกต่อไปในบริเวณชานเมืองที่มีความทันสมัยมากขึ้น และอย่างน้อยที่สุดบางคนจะสามารถมีชีวิตอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัยมากขึ้นโดยเชิงเปรียบเทียบ

ที่ได้ก็ตามที่ประชาสังคมและประชาธิปไตยที่เป็นสากล (Civil Society and Universal Democracy) มีความอ่อนแอ คนจนเมืองก็จะมีภาวะเปราะบางอย่างเห็นได้ชัด ขอให้ดูตัวอย่างกรณีของจีน ระบบที่เรียกว่า 'ระบบคู่ขนาน' ('Dual System') ยังคงมีอยู่แม้ว่าจะเริ่มเสื่อมสลายลงเรื่อย ๆ การสำรวจเมื่อปี ค.ศ. 1997 เกี่ยวกับครัวเรือนในชนบทจำนวนมากกว่า 40,000 ครัวเรือนในประเทศจีน พบว่า 31% ได้มีรายได้จากแหล่งที่มาซึ่งไม่ใช่การเกษตร [หมายถึงเงินที่ส่งมาให้จากคนที่ออกไป ทำงานในเมือง หรือมาจากการค่าจ้างในการทำงานที่ไม่ใช่การเพาะปลูก] แต่บรรดาเจ้าหน้าที่รัฐในเมืองต่าง ๆ ทางตอนใต้ของจีน ก็ได้รับสัญญาณเตือนจากคนงานในชนบทจำนวนมากซึ่งกำลังหลั่งไหลเข้าสู่ ตัวเมือง (Knocking at Their Doors) จีนมีพลังแรงงานในชนบท (Rural Labour Force) จำนวนมากถึง 450 ล้านคน ซึ่งประกอบด้วยคนที่ได้รับค่าจ้างต่ำมากจำนวน 130 ล้านคน และอีก 70 ล้านคนเป็นคนที่เคลื่อนย้ายออกไปจากถิ่นที่อยู่อาศัยเดิม ประมาณการของจำนวนผู้เคลื่อนย้ายถิ่นที่เข้าไปในเซี่ยงไฮ้มีมากถึง 330,000 คนในแต่ละวัน และที่เข้าไปในปักกิ่งจำนวน 170,000 คนต่อวัน ตามรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ (New York Times, 9 January 1998; South China Morning Post, 9 January 1998) เจ้าหน้าที่ทางการของจีนได้มีปฏิริยาตอบโต้ปรากฏการณ์นี้ดังนี้: (1) ในปี ค.ศ. 1995 เจ้าหน้าที่ทางการของปักกิ่งได้ทำลายชุมชนแออัด (Shantytown) ในหมู่บ้านเจอเจียง (Zhejiang) ซึ่งมีคนอาศัยอยู่ถึง 100,000 คน (2) การผลักดันผู้เคลื่อนย้ายถิ่นโดยสำนักงานความมั่นคงของรัฐ (Public Security Bureau) เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทุก ๆ วัน (3) เจ้าหน้าที่ของทางการเซี่ยงไฮ้ได้ห้ามผู้เคลื่อนย้ายถิ่นทำงานจำนวน 23 อาชีพ ขณะที่ปักกิ่งได้ห้ามคนเหล่านี้ทำงาน 20 อาชีพ (4) ในช่วง 9 เดือนแรกของปี ค.ศ. 1997 ตำรวจในนคร 15 แห่งได้ส่งกลับผู้เคลื่อนย้ายถิ่นและขอทานจำนวน 190,000 คนกลับถิ่นที่อยู่อาศัยเดิม (5) นายเต่า ซีจู่ (Tao Siju) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงความมั่นคงของรัฐ (Public Security) ได้แถลงว่า ผู้เคลื่อนย้ายถิ่นในบริเวณเมืองเป็นคนประเภท '3 ไม่' ('3 nos') ได้แก่ ไม่มีงานทำ ไม่มีใบอนุญาตให้พำนักอาศัย และไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน (No Jobs, No Residence Permit and No Identity Card) ควรถูกจำกัดพื้นที่และถูกส่งกลับภูมิลำเนา (6) จะต้องมีกรลงมือ

ควบคุมการเคลื่อนย้ายของคนงานในประเทศ จำนวนคนที่เข้ามาหางานทำในเมือง 50-80% จะต้องเผชิญกับการลงทะเบียนขอหาเป็นอาชญากร และ (7) ในประเทศจีน พรรคคอมมิวนิสต์ได้ลงมือบังคับให้มีการสร้างค่ายกักกันแรงงานสำหรับคนชนบทที่ พลัดถิ่นเข้ามาในเมือง คนจน และผู้แข็งข้อทางการเมือง โดยสยบให้คนเหล่านี้เป็นแรงงานสำหรับผลิตสินค้าราคาถูกป้อนตลาดโลก

นอกจากนี้บรรดาคนชนบทซึ่งพลัดถิ่นที่อยู่จำนวนมหาศาลนั้น เป็นผลจากโครงการสร้างเขื่อนในประเทศจีนและประเทศอินเดีย โครงการเขื่อนขนาดยักษ์ 3 แห่ง (the Three Gorges) บริเวณแม่น้ำแยงซี (Yangtze) มีผลทำให้ชาวจีนจำนวน 1.2 ล้านคนต้องพลัดถิ่นที่อยู่อาศัย เช่นเดียวกับเขื่อนขนาดยักษ์จำนวน 3,000 แห่งในอินเดียที่ถูกสร้างขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1947 ซึ่งได้ทำให้ผู้คนจำนวน 21.6 ล้านคนพลัดถิ่นที่อยู่ คนที่ 'ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง' ('Floating Population') ในประเทศจีน มีจำนวนประมาณ 80-120 ล้านคน ซึ่งเป็นตัวเลขจำนวนมหาศาลเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนคนที่เคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนทั้งโลก 200 ล้านคน คนที่ 'ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง' ซึ่งปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้นโดยเฉพาะนับ ตั้งแต่มีการบังคับใช้ระบบ 'ลงทะเบียน/ ตีตัวรูปพรรณ' ['Hukou' (Registration)] ซึ่งหมายความถึงจำนวนคนที่ย้ายถิ่นที่อยู่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ปี โดยอาศัยมาตรการเดียวกัน อัตราการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอาจจะมีน้อยกว่าในสหรัฐอเมริกา แต่อัตราของการที่คนเคลื่อนย้ายถิ่นสามารถหางานทำได้ในเมืองกลับต่ำกว่า การเคลื่อนย้ายในลักษณะ 'ชนบทสู่เมือง' (Rural-to-urban) ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่เบื้องหลังการปรากฏตัวของนครต่าง ๆ จำนวนประมาณ 30 แห่งในอินเดีย โดยมีจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามาสู่เมืองมากถึง 1 ล้านคน เฉพาะในเมืองมุมไบ (Mumbai) แห่งเดียวมีคนเคลื่อนย้ายถิ่นเข้ามามากถึง 12 ล้านคน

บทสรุป

มีความพยายามที่จะใช้มุมมองแบบมหภาคเพื่ออธิบายว่าอะไรคือสาเหตุของการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำ หรือความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นในระดับโลก บรรดานักทฤษฎีทั้งหลายที่ให้ความสำคัญกับระบบโลกโดยเฉพาะคนที่สนใจเรื่องของการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติรูปแบบใหม่ และนักวิชาการจำนวนหนึ่งซึ่งเขียนเรื่องเกี่ยวกับสถานะของการเป็นชายขอบของสังคม (Social Marginality) อันเป็นผลจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ได้นำเสนอมุมมองที่มีประโยชน์ต่อการอธิบายประเด็นปัญหาข้างต้น มุมมองที่ได้ถูกนำเสนอโดยนักทฤษฎีเหล่านี้ล้วนให้ความสำคัญกับประเด็นอันหนึ่ง นั่นก็คือ การแพร่ขยายของความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุนนิยมได้กลายเป็นผู้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ด้วยความเหี้ยมโหดด้วยการสังหารประชากรที่ทำการเกษตรและพลังงานจำนวนมากในหลาย ๆ ประเทศ ในหลาย ๆ ภูมิภาค และในหลาย ๆ เมือง ผลลัพธ์ในทางลบเกิดขึ้นเมื่อการยอมรับวิธีการต่าง ๆ ของเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมใหม่ได้ทำให้เกิดการแตกสลายขึ้นในสังคมที่ไร้การบริหารจัดการทางการเมือง

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดในบทความภายใต้ชื่อหลักว่า 'การพัฒนาที่เหลื่อมล้ำ ใครตกเป็นเหยื่อ?' ชี้นี้ ผู้เขียนได้พยายาม 'คืนความมีชีวิตชีวา' ให้กับทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยการนำไปใช้อธิบายคนจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ เหยื่อของทุพภิกขภัย, คนงานในประเทศที่หยุดกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรม, ชาวนา ยากจน และคนจนเมือง คงเป็นเรื่องยากสำหรับบรรดาคนที่อยู่ในสถานะอันแสนสะดวกสบาย* จะมีความเข้าใจได้ ระดับของความหายนะ ความยากจน และการเสื่อมโทรมของมนุษย์อันเป็น ความทุกข์ยากแสนสาหัสที่เหยื่อเหล่านี้ได้รับ ปัญหาพื้นฐานซึ่งยังคงไม่ได้รับการแก้ไขในระดับโลก ในส่วนของคนที่ตกเป็นเหยื่อโดยเฉพาะคน 4 กลุ่มนี้ ก็คือว่า ยังไม่มีทางออกที่มีประสิทธิภาพในขณะนี้ในการกระจายส่วนเกินของอาหาร (Food Surpluses)

* รวมตลอดถึงนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยแทบทั้งหมดที่ถูกโคตรเห้งนูปการฟุ่มเฟือยดู
ทฤษฎีแบบ 'คุณหนู' และมีศักดิ์พุดถึงนักศึกษาที่เรียนด้านสังคมศาสตร์แต่ขาดจิต
วิญญาณทางทฤษฎี

จากพื้นที่ที่มีการผลิตอย่างฉับพลันไปยังพื้นที่ที่ขาดแคลน หลายต่อหลายครั้งที่ความพยายามดังกล่าวผ่านกลไกในการให้ความช่วยเหลือ กลับมีผลกระทบในทางลบ อย่างไม่คาดคิดมาก่อน ไม่ต้องสงสัยเลยว่า การแก้ปัญหาที่ทำการอยู่ขณะนั้นนั้น เป็นแค่ ‘กระพี้’ อย่างเช่น การเพิ่มสินเชื่อ การให้เงินอุดหนุนเพื่อการเกษตร [เช่น เมล็ดพืช ปุ๋ย น้ำ และยากำจัดศัตรูพืช] การให้ความรู้ผ่านการอบรม การเปิดตลาดเสรี รวมตลอดถึงการพัฒนาระบบพุงราคาที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศ ความอดอยากขาดแคลนได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจนไม่สามารถรับมือได้ด้วยการเข้าไปแทรกแซงในลักษณะดังกล่าว นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้มีนัยของการเสแสร้งเป็น ‘รัฐบาลที่มีความหวังดีอันเปี่ยมล้น’ กรณีของสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศชูดานซึ่งอาจถูกมองได้ว่าเป็นตัวอย่างของความน่าขยะแขยง อย่างไรก็ตาม ‘การเมือง’ และความอดอยากขาดแคลนดูเหมือนว่าจะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดในกรณีของบอสเนีย (Bosnia) รวันดา (Rwanda) และโคโซโว (Kosovo) เลนิน (Lenin) ได้เคยเสนอว่า วิธีการอันหนึ่งในการพยายามทำความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังคงเป็นปริศนาอยู่ก็คือการถามคำถามว่า ‘ใครเสวยผลประโยชน์?’ คำถามนี้นำไปสู่ข้อถกเถียงที่ว่า ความอดอยากขาดแคลน ‘ได้ถูกสร้างขึ้นมา’ โดยการเมืองในทุก ๆ บริบท แต่การขาดความเอาใจใส่อย่างจริงจังในการต่อสู้กับปัญหานี้กลับเป็นสิ่งที่พบเห็นกันทั่วไป เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการไร้ความสามารถหรือการไร้สำนึกในการรับมือกับปัญหาที่คาดว่าจะต้องเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การเข้ามาแทรกแซงแก้ปัญหาให้เห็น ‘แค่เป็นพิธี’ นั้น อาจจะทำให้เห็นความแตกต่างกันในเรื่อง ‘การได้รับสิทธิ’ (‘entitlement’) ระหว่างเหยื่อที่แตกต่างกัน และที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้นก็คือผลประโยชน์ทางการเมืองโดยเฉพาะของตัวแสดงทางสังคมและการเมืองบางคนที่มีอำนาจ

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราไม่สามารถปฏิเสธคำพูดของปราชญ์ชาวกรีกผู้ฉลาดปราดเปรื่องนามว่าเพลโต (Plato) ซึ่งได้เคยเตือนชาวเอเธนส์ทั้งหลายว่า รายได้ของคนรวยไม่ควรจะมีมากกว่า 5 เท่าของรายได้ของคนจน หากมากเกินไป ก็จะทำให้เกิดความไร้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความเสี่ยงต่อการปรากฏตัวของ ‘ความชั่วร้ายทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด’ (‘The Greatest

Social Evil') ซึ่งก็คือสงครามกลางเมือง (Civil War) นั่นเอง (อ้างใน Watkins, 1997) ขณะที่เราอาจมองเห็นปรัชญาญาณในการตั้งข้อสังเกตดังกล่าว ความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้ดังปรากฏให้เห็นจากข้อมูลต่าง ๆ ที่เรานำมาชี้ให้เห็นในการบทความชิ้นนี้แน่นอนว่ามีปริมาณมากกว่าที่เพลโตได้กล่าวถึงหลายเท่า อันที่จริง มาตรการความเหลื่อมล้ำในเรื่องรายได้อาจจะทำได้ลำบาก ทว่าความแตกต่างที่ปรากฏชัดอย่างมีนัยสำคัญระหว่าง 'ผู้ชนะระดับโลก' และ 'ผู้พ่ายแพ้ระดับโลก' อาจจะนำไปสู่การหันมาให้ความสนใจกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ อย่างเช่น การจัดหาน้ำสะอาด การเข้าถึงที่พักอาศัยและการดูแลสุขภาพ รวมถึงตลอดถึงโอกาสมีชีวิตรอดปลอดภัยของทารก แน่แน่นอนว่า ขั้นตอนของการพัฒนาระดับโลกที่เป็นอยู่ขณะนี้คงยังห่างไกลจากความหวังที่จะขจัดปัดเป่าความทุกข์ยากเหล่านั้นได้

Тов. Ленин ОЧИЩАЕТ
ЗЕМЛЮ ОТ НЕЧИСТИ.

1/27/93

บ้านพุทฺถม-ห้วยลึก เพชรบุรี

๒๐/๐๗/๒๕๕๖ ๑๗:๐๙:๑๖ น.

บรรณานุกรม

- Alcock, P. (1997). **Understanding Poverty** (2nd ed.). Basingstoke: Macmillan.
- Andrae, G., & Beckman, B. (1985). **The Wheat Trap: Bread and Underdevelopment in Nigeria**. London: Zed Books/Scandinavian Institute of African Studies.
- Bagchi, A. K. (1982). **The Political Economy of Underdevelopment**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bergeson, A. (1990). 'Turning world-system theory on its head', in Featherstone, M. (ed.) **Global Culture: nationalism, Globalization and Modernity**, London: Sage, 67-82.
- Bush, R. (1996). 'The politics of food and starvation'. **Review of African Political Economy**. 23(68), 169-95.
- Cohen, R. (1987). **The New Helots: Migrants in the International Division of Labour**. Aldershot: Gower.
- Dreze, J., & Sen, A. (1989). **Hunger and Public Action**. Oxford: Clarendon Press.
- Fanon, F. (1967). **The Wretched of the Earth**. Harmondsworth: Penguin.
- Fröbel, F., Heinrich, J., & Kreye, O. (1980). **The New International Division of Labour**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilbert, A., & Gugler, J. (1992). **Cities, Poverty and Development: Urbanization in the Third World**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gugler, J. (1995). 'The urbanization of the globe', in Cohen, R. (ed.) **The Cambridge Survey of World Migration**. Cambridge: Cambridge University Press, 541-5.
- Harrison, P. (1981). **Inside the Third World**. Harmondsworth: Penguin.

- Keen, D. (1994). *The Benefits of Famine: A Political Economy of Famine and Relief in Southwestern Sudan, 1983-9*, Princeton. NJ : Princeton University Press.
- Marx, K. (1954). *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*. Moscow: Progress Publishers (first published 1852).
- Marx, K., & Engels, F. (1967). *The Communist Manifesto*. Harmondsworth: Penguin.
- Massey, D. S., & Denton, N. A. (1993). *American Apartheid: Segregation and the Making of the Working Class*, Cambridge. MA: Harvard University Press.
- Peet, R. (ed.) (1987). *International Capitalism and Industrial Restructuring*. Boston: Allen & Unwin.
- Sen, A. (1981). *Poverty and Famine: An Essay on Entitlement and Deprivation*. Oxford: Clarendon Press.
- Townsend, P. (1996). *A Poor Future: Can We Counter Growing Poverty in Britain and Across the World ?* London : Lemos & Crane/Friendship Group.
- UN (1995). *The Copenhagen Declaration and Programme of Action: World Summit for Social Development (6-12 march 1995)*. New York: UN Department of Publications.
- Urry, J. (2000). *Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty-First Century*. London: Routledge.
- Urry, J. (2003). *Global Complexity*. Cambridge: Polity Press. Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System: Capitalism, Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.

- Wallerstein, I. (1979). 'The rise and future demise of the world capitalist system: concepts for comparative analysis, in Wallerstein, I. (ed.) *The Capitalist World-Economy*. Cambridge: Cambridge University Press, 3-36.
- Watkins, J. (1997). *Briefing on Poverty*. Oxford: Oxfam Publications.
- World Bank. (2004a). *World Development Indicators*. Washington: World bank, <http://www.worldbank.org.data>.
- World Bank. (2004b). 'Global poverty down by half since 1981 but progress uneven as economic growth eludes many countries', **press release**. Washington: World Bank, 23 April.
- World Bank. (2005a). *World Development Report*. Washington, DC: World Bank.
- World Bank. (2005b). *Social Indicators of Development*. Washington, DC: World Bank.